Poštarina plaćena u gotovu.

GOD. XII. BROJ 1.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

SADRŽAJ:

Slava hrvatskim mučenicima! — TOMA SERDNOK: Ševa. — VIKTOR IVIČIĆ: Požar sela. — N. TJELEŠOV: Pjevač Bogorodice. — JURKO STANOJEVIĆ: U luci. — MARTIN KUKUČIN: Badnje veče. — BRANKO CEROVSKI: Susret. — KARLO MAY: Fi-Fob, duh zaštitnik. — Dr. M. GAVAZZI: Nakit u nekulturnih naroda. — ALIJA NAMETAK: Skica iz Hercegovine.

LISTAK:

Vjekoslav Klaić; M. Kukučin. — NOVE KNJIGE: Živko Jakić, Povijest staroga vijeka. Knjige Matice Hrvatske. Dr. K. Babić: Život Jadranskog mora. — ZABAVA I ŠALA.

„Omladina" je na predlog Glavnog prosvjetnog savjeta preporučena školskoj mladeži po ministarstvu prosvjete odlukom SN Br. 38263/27 od 28. III. 1928.

IZDAJE NA SVIJET DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA U ZAGREBU. — UREĐUJE DR. M. GAVAZZI. — »OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GODINU 40 DIN., A ŠALJE SE DRUŠTVU HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA: UREDNIŠTVO »OMLADINE«, DRUŠTVO HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB 6. POŠT. PRETINAC 47. I NE VRAĆAJU SE. — POJEDINI BROJ 5 DIN.

TISAK „TIPOGRAFIJA" GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB

GODINA XII. U ZAGREBU, RUJAN 1928. BROJ 1.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

SLAVA HRVATSKIM BORCIMA!

Nijesu prošla ni dva mjeseca dana, a hrvatski narod u svojoj borbi za svoj opstanak gubi zauvijek cio niz žrtava. Gubi među njima i svoje najbolje i najvrednije, koji su trebali dugo još da požive za svoj narod, da ga vode boljoj budućnosti — i da za svoje pregaranje, patnje i nadljudska nastojanja u ovoj borbi dožive plodove, da vide Hrvate samostalne gospodare, svoje na svome. Nije im to bilo dano. Ubojnička taneta krše njihove živote i ne daju im ni to zadovoljstvo, da se bar smiju sa svojim narodom boriti — kako su se borili sve do svojih posljednjih časova! Crna ih Smrt otima hrvatskom narodu — a doći će vrijeme, kad će za njima ljuto kukati i ostali južni Slaveni i njihovi susjedi. Vidjet će, koga je godine 1928. zločinačka tanad nemilo kosila i bez povratka svima njima pokosila. Sjećat će se dok je vijeka, da je tu pala jedna od najvećih žrtava, umom prva među njima,

STJEPAN RADIĆ.

Digao se do pravoga vođe hrvatskoga naroda, u prvom redu do vođe hrvatskih seljaka, koji su imali bezgranično povjerenje u njegovu ličnost, postao je do naših dana upravo neki simbol otpornosti i borbe. I tako od prvih početaka, kada je s malom četicom drugova zalazio u narod i udarao temelje hrvatskoj seljačkoj stranci s divnom ustrajnošću i predanošću, pa napose iza rata, kad je trebalo narod organizirati, da se odupre surovosti, nametništvu, nasilju — tada sve raste kao bujica oko Stjepana Radića — i on tom bujicom savršeno vlada i vodi je. Ne boji se ni jednoga trenutka za pouzdanost, privrženost i hladnokrvnost hrvatskoga seljaka, i to u njega ulijeva neviđeno pouzdanje, daleke nade, on s tom vjerom traži različne puteve, da izvojšti zadnji cilj svom narodu. Kao apostol u narodu, idući od sela do sela, od grada do grada, kao prognanik u tuđini (Austriji, Engleskoj i Rusiji), kao utamničenik u Zagrebu, kao narodni zastupnik pa i ministar traži svagda puteve spasa, diže se protiv korupcije i spletaka, protiv mraka što

zastire Balkan sve jače i jače — i naposljetku u toj borbi dovikujući upravo oštre riječi prijekora onima, koji su ih zaslužili, pada od ubojničkog taneta!!... Žilav radnik, neumoran bilo to danom, bilo noću, kad je bilo prilike upravo fenomenalan govornik, poznavač svih evropskih a i svih slavenskih jezika (napose savršeno francuskoga, pa ruskoga i češkoga), čovjek golema pamćenja, literarni radnik nepresušna pera u različnim područjima (pučke knjige, gramatike i upute u učenje jezika, djela iz područja sociologije, financijske nauke, prijevodi sa stranih jezika), izdavač kalendara za narod, časopisa i političkih listova — čitava bi se biblioteka dala od toga sabrati — i sve je to sada samo ostavština iza pokojnika!! Bolna činjenica i kad je običan čovjek, a tek kad je to neobična ličnost kakva je bio Stjepan Radić!

Neprežaljeni se pokojnik rodio 11. srpnja 1871. godine u Trebarjevu kod Siska. Uvijek kao odličan đak — tek nemirna narav — svršio je srednje škole u Zagrebu i Karlovcu, pa je u Zagrebu položio i maturu, kad se vratio iz Rusije, kamo je bio iza šestoga razreda gimnazije otišao. Svi se njegovi drugovi i profesori i danas još živo sjećaju neobično bistroga, okretnoga, i neobično impulsivnog i temperamentnog Radića kao đaka. Ta su ga svojstva i dalje kroz čitav život obilježavala i u radu i u politici. Za politički je rad osjećao još od mladosti neki unutarnji poziv, kome kao nekom instinktu nije mogao odoljeti. I sve njegove dalje nauke, odlični dar i uspjesi u tim naukama — na sveučilištu u Zagrebu, pa poslije oštra patriotskog sukoba s banom Rauchom, — u Pragu, a kad je radi političkih razloga morao i odatle i iz Budimpešte biti otpućen, u Moskvi, i naposljetku u visokoj političkoj školi u Parizu, koju odlično svršava i perfektno nauči francuski jezik — sve je to bilo kao neko spremanje iz daleka za poziv, koji ga je čekao. A taj je bio: dignuti svoj narod, i to prije svega hrvatske seljake, do odlučna političkog faktora, prosvijetliti ga i uliti mu vjeru u sama sebe, usaditi u nj težnju za prosvjetom i napretkom. I kad se konačno vratio u domovinu, radi perom i riječju za svoj cilj, vodi svoju seljačku stranku, organizira je i stvara od nje golemoga diva — a od sitnih zametaka. Vazda neumoran, govornik masa narodnih, pučki tribun kakvih novija historija civilizovanih naroda jedva poznaje, patnik, koji je prosjedio dobar dio života po tamnicama, sa svezama i prijateljima na sve strane — i sa isto toliko neprijatelja. Tek nijedan od tih neprijatelja nije bio toliko podao kao onaj, koji je svemu tomu radu, bogatstvu zamisli, dalekim vidicima, koje je Radić znao otvarati i svom narodu i drugima, visokom pregalaštvu za pravdom, za humanošću i jednakim pravima svih ljudi — jednim kukavnim revolverskim metkom učinio kraj. Kraj jednom neobičnom životu i borcu, kakvih smo i onako malo imali — ali ipak — samo kraj daljem životu — a sve ono dobro i lijepo, što je ostavio u svom radu, apostolskom pregnuću, u svojim pisanim djelima svemu tom duhu Stjepana Radića nije tim učinjen kraj! On će kroza sve to i dalje vršiti svoju misiju vodje i ujedinjivača Hrvata, ovjenčan još k tome aureolom mučeništva i stradanja za svoj narod i slavom narodnog vođe.

Neka je vječan spomen i laka hrvatska gruda Stjepanu Radiću!

Uza nj pada istoga kobnoga dana i sinovac njegov

PAVLE RADIĆ.

Desna ruka Stjepana Radića i u organizaciji i radu političkom, čovjek velike bistrine duha, koji je redom znao osvajati svoju okolinu, s nešto malo slavenske sanjarske prirode, a ipak pri tome realan čovjek, imao je uz S. Radića odlučnu ulogu posljednjih godina. Lijepo obrazovan, naročito gospodarski (u Češkoj, gdje je i dvije godine službovao), dobar govornik on je zauzeo važno mjesto i kod organiziranja hrvatskih seljačkih zadruga, dugo službovao po različnim mjestima i zavodima, da napokon bude biran do tri puta redom za narodnog zastupnika, pa je g.1925./26. *i* ministar za agrarnu reformu. Rođen je na Novu godinu 1880. i eto ne navršivši ni 50 godina pada usred najžilavijega rada u prvim redovima boraca, pada s jezovitim riječima koje je posljednje izustio: »Jao, ubiše me!«

A uza nj u isti mah kao prva žrtva krvavoga kola drug njegov

Dr. ĐURO BASARIČEK,

predani prosvjetitelj naroda i upravo udivljenja vrijedni socijalni radnik.

Hiljade izgladnjele i osirotjele djece iz najzabitnijih i najsiromašnijih naših krajeva (napose Hercegovine) mogu ga mirne duše zvati Ocem svojim! On ih je spasio od glada, bijede — od smrti, za vrijeme rata i poslije njega. On im je tražio nove domove u Hrvatskoj i Slavoniji i mnogi je od njih osjetio, što mu je bila »majka Hrvatska«. A otac — dr. Đ. Basariček, brižan radnik, bez reklame i buke, u »Narodnoj zaštiti«. Ali i u drugim prosvjetnim i humanitarnim društvima, svuda se susreće užurbani i nikad posla nezasićeni Basariček. Pa eto upravo takav, kakovih smo malo imali, i on u naponu muževne snage, mora radi podlosti svojih protivnika, goloruk, u zaletu protiv nepravde, korupcije i pljačke da nas sve ostavi u jednom času. Ubojničko tane nije dopustilo ni da jednu riječ izusti! Pada kao junak, goloruk prema oboružanoj kukavici, da zavije u crno i narod i udovicu svoju kao i drug mu Pavle Radić.

Padaju obojica kao braća — da im ostane vječan spomen i harnost narodna za dobročinstva, što su mu ih učinili!

A dalja dvojica, što nažalost također malo ne padoše onom prilikom u Narodnoj skupštini — srećom se odrvaše smrti preboljevši svoje teške rane: Ivan GRANĐA, narodni zastupnik, čovjek seljačkoga roda i Ivan PERNAR, odvjetnik u Zagrebu — posljednji istaknut i vrlo borben narodni zastupnik iz redova Hrvatske seljačke stranke.

I trebalo je tom prilikom još njih nekoliko da ispusti dušu, da bude zločinački duh zadovoljen... Ali ostali hici ne zgodiše cilja.

Međutim, padoše drugdje. U Zagrebu — gradu

svih Hrvata, gdje se na vijesti o pogibiji zgrozilo i diglo staro i mlado da uzdignute pesnice glasno dovikne svoje ogorčenje i bol i prezir svoj onima, kojih se to ticalo. U tom jurišu bola i očaja nije bilo dosta krvi, već treba da crne dane posveti svojom krvlju i

OMLADINA.

Ogorčena barbarstvom onih dana digla je i ona svoj mladenački glas, jurnula je i protiv bajuneta i taneta i tu dala na oltar pravičnoj borbi mlade živote. Tako je zaglavio davajući oduška svojem ogorčenju

KREŠIMIR JERBIĆ,

vrijedan omladinac, hrvatski sokol, koji je svoj mladi život dao u nejednakoj borbi kod barikada na uglu Ilice i Gundulićeve ulice.

Padaju u tim manifestacijama još

VLADIMIR MAJCEN

i

ĐURO BJELOŠ

— oba žrtve žandarskih metaka na prolazu s Jelačićeva trga prema Dolcu. Prvi sin odlične građanske obitelji zagrebačke, u naponu mladosti, a drugi seljački sin, Srbin, koji je došao u bijeli Zagreb, da u njemu nade kruha i novi dom, pa se i on, jamačno pobunjen barbarstvom, onih dana digao da s omladinom protestira. Pali su svi na mjestu, a da se ni riječ nije više od njih čula, kao pravi omladinci-junaci.

Neka je slava na vijeke i ovim ponosnim omladincima i ostalim svim žrtvama, koje padoše za svoju hrvatsku grudu. Neka im ta gruda bude laka!!

ŠEVA.

Visoko gore negdje pjeva ševa...

Oko je gotovo i ne vidi, tek se čuje srebrno joj grlo. Kupa se u toplim zrakama proljetnoga sunca i pjeva, pjeva...

Pjeva himnu Bogu, suncu, proljeću i svemu — svemu, što joj veseli malo srce.

Kako je sretna, kako blažena, ta mala ptica! Kao da i ne pripada ovim zemaljskim nizinama! Ali ona voli te nizine, ta polja s njihovim cvijećem i lepirima. Voli ona i ljude, što stanuju dolje u malim kolibicama, voli stada, što ih pastir svirajući na frulici tjera ranim jutrom na pašu, voli svako, svako stvorenje.

Dobra je ta mala ševa. Tä ona živi u visinama; bliže suncu — bliže Bogu. I zato eto ona ljubi sve, pa i ljude; i njih, kojima ona najviše dobra želi, uvjerena, da i oni nju vole.

Ta je misao napunja srećom, i ona zapjeva sretna novu himnu, himnu ljubavi...

Bum... dolje zaori prasak. Ptičici stegne nešto prsa i s bolnim cijukom padne na zemlju. Još jedan pogled baci k suncu, raširi krila i zatvori oči. Zatvori ih zauvijek. Bila je — mrtva.

»Ha, zar nijesam izvrstan strijelac? Skinuti je s tolike visine...!« — klikne slavodobitno dječak držeći u ruci pušku. Zatim digne svoju žrtvu i promatrajući je onako slomljenu doda: »Vanredan hitac! Pogođena od jedan, dva, tri... pet zrna. Sjajno!«

Lice mu se sjalo od veselja...

Ptičica je bila već mrtva. Poginula je, a da nije upoznala svoga ubojice. U tom joj je sudbina bila milostiva; nije dala da doživi još i gorko razočaranje, da ju je ubio jedan od onih, koje je toliko ljubila...

Poginula je s uvjerenjem, da je svijet — dobar...

Toma Serdnok.

POŽAR SELA.

Plameni sukljaju strašni,
Seljačke kućice gore,
Nebom se vuku odrazi
Kô rumen sunčane zore.

Bezglavo vrzu se ljudi,
Neman se požara širi.
Vjetar dubokim urlikom
Vrh sela planulog piri.

I kida slamu sa krova,
Da za čas u uzduhu plane,
Na kuću susjeda bližeg
Stotinu varnica pane.

Žuljeve seljačkih ruku
Plamen pustahija guta:
Kukuruz, pšenica, sijeno
Plijen su požara ljuta.

Djeca i nesretne žene
Noseći prljavu vodu
Proklinju porod i sreću
K nebeskom gledaju svodu.

Al' nebo planulo žarom;
Crveni koluti ližu,
Valovi gustoga dima
U zrak se visoko dižu.

I kad su u pomoć došli
Ljudi iz susjednih sela,
Našli su garište pusto,
Prepuno pepela b'jela.

Našli su prosjaka dosta,
Bez kruha, očinskog praga,
Puste sirotinje gole,
Slomljenih, satrtih snaga.

Prosjaci i prije bjehu
Samo sa krovom nad glavom,
A sada krov im je velik
Svod neba s pučinom plavom..

Viktor Ivičić.

PJEVAČ BOGORODICE.

I.

Žarko plamti na nebu sunce. Mirno i veličanstveno osvjetljuje rascvala polja i brežuljke, šume i udaljene modre bregove. Pod njegovim se zrakama milo prelijevaju morski valovi. Rasipavajući se kao bijeli pramovi kose dolaze i odlaze neprestano šapćući tajanstvene riječi. Žarko sunce pali na nebu, razlijevajući po cijelome svijetu život i radost — i sretan je onaj čovjek, koji pod njegovim tracima sabira zlatnu žetvu na rodnim njivama.

Još sretniji je onaj, koji ne misli o sutrašnjemu danu, tko ne sije, ne žanje, ne sabira blaga u hambare svoje, već živi kao ptica nebeska i samo onamo ide, kamo ga vuče slobodna duša njegova.

Njemu i sunce ljepše svijetli i more mu je modrije i cvijeće ljepše. Širokim cestama i vijugastim stazama tumara on sa sjevera na jug, od turobnih crnogoričnih šuma k mirnim modrim zaljevima. Gleda, kako se dime zamagljeni gorski vrhunci, kako se u širokim ravnicama talasa sazrelo žito, gleda, kako izlazi sunce, vidi žarki podnevni dan, tamnu noć. U njegovoj se nazočnosti pale i gase zvijezde na nebu. On gleda i poznaje svijet i blagosilje život, slobodu i sreću, što se razlijeva oko njega po cijeloj prirodi. Ali sreća i radost nestaju zajedno s mladošću, nestaju zajedno sa silama, i pod starost je teško čovjeku, koji nema zakloništa kod ljudi i koji ne zna, gdje da skloni glavu svoju.

Sav zaduben u turobne misli, teško se štapajući o drvenu palicu, spušta se s gore stari pjevač. Na prekrižju dviju šumskih stazica, što se žure nizbrdice, zaustavi se, skine s ramena torbu, a sa drugoga gusle i sjedne na kamen. Sjedeći podupre se laktovima o kamen i ostade tako ne mičući se, ne podižući glave u dubokoj zamišljenosti. Te dvije staze, koje su nikle bogzna gdje na drugoj strani gore, hitale su svaka za sebe i tek ovdje, na podnožju gora se presijecale kao prijatelji zagrlivši se na časak, i odmah se razilazile svaka na svoju stranu i zauvijek — sjećahu ga ljudi, njihova trenutačna prijateljstva, slučajne ljubavi, i on razmišljaše o beznadnoj osamljenosti čovjeka.

II.

Još nedavno grmjelo je ime pjevača po cijeloj zemlji prelazeći od usta do usta: »Menestrel, Menestrel!« — čuli se svuda usklici među narodom, čim bi se on pojavio s nerazdruživim guslama u rukama. Ne gledajući ni na koga iz mnoštva, šutljiv i turoban, spuštenih trepavica, koje bijahu duge i guste, pjevač bi ulazio u hram i pred kipom Bogorodice preklonio koljena. Podignuvši se i metnuvši gusle na grudi on bi resko i odlučno mahnuo gudalom nekoliko puta po strunama kao tudinac, što kuca na srca ljudi. Dalje on već nije znao, gdje je i među kim je: duša se njegova uznosila na nebesa k nogama Svete Djevice, a strune na guslama poslušno bi slušale pod moćnom rukom i zvuci njihovi slivali bi se s glasom njegovim u zanosne himne, što grmljahu pune nadahnuća divno napunjajući hram i potresajući srca. Žene bi ridale, a muškarci padali ničice i surovi vitezovi dolazili da slušaju njegove pjesme i stajali šuteći i nepomični kao stupovi usred zanosa naroda, što plakaše.

Prelazeći iz grada u grad, iz jednoga sela u drugo, vraćajući se ponovno i opet odlazeći, on je bio svuda željen gost, omilio pjevač, i slava je njegova išla daleko pred njim. Sve je to bilo davno... Posijedjele su odonda vlasi njegove, leđa se sagnula, lice pokrilo naborima i oči postale manje sjajne, a glas je njegov izgubio zvučnost i gipkost, oslabio je i drhtao. Iste zanosne himne nijesu više zanosile i hrpa se slušača smanjivala brže nego kose, što mu ispadahu. Nitko više ne plakaše slušajući zvukove njegovih gusala, a malo zatim već ga nitko i ne slušaše — i pjevač je bio doskora zaboravljen. Isto tako zaboravljaju ljudi svoje iznošene cipele, kao što su zaboravili Menestrela puna nadahnuća, što uzbuđivaše njihove duše, pa on iznovice tumaraše od ljudi k šumnim valovima i tamnim šumama, blagosivljajući život i sveđ slaveći po svojim putovima ime Svete Djeve, kao što ga je slavio svu svoju mladost.

Ostavljen od sviju, zaboravljen i siromašan tumaraše on mnogo godina po svijetu i pjevaše svoje kantate razbitim staračkim glasom, sabirajući milostinju, koju bi mu katkada dobacivali od samilosti. Već mnogo godina nije bio u svom rodnom gradu i sada je išao nadajući se u njemu počinuti od skitanja i, možda, umrijeti.

III.

Na gori bijaše tiho i pusto, no svuda su se čuli glasovi novoga života, što se budio. Laki proljetni dažd tek što je prošao nad gradom, a šuma sva prožeta mirisnom vlagom i nad njom toplo sunce. Unaokolo su žuborili nevidljivi potoci živim proljetnim glasovima. Visoke jele lagano i brižno spuštahu sa šiljaka svojih iglica krupne kaplje, i one padahu u travu ravno i teško blistajući u padu kao biser. Sve se budilo na nov život: iz prošlogodišnjega lišća već su progledavale tamne, mirisne ljubice, iz vlažne zelene mahovine dizala se kovrčava paprat i kao zvijezde otvarali se jaglaci. Veselo žuborenje voda slijevalo se s cvrkutanjem ptica i zvučni nježni napjevi napunjali su cijelu šumu, i njen se život obnavljaše.

Život se šume obnavljao. Ali eno leži jela prebačena olujom. Njezin se život više ne će obnoviti. Neka buja i likuje oko nje šuma, neka oko nje žubore proljetne vode, neka se zeleni lovor, miriše i šareni se cvijeće, neka s radosnim pjesmama viju ptice gnijezda — ali oborena jela ne će više uskrsnuti. Ona je još živa. Ona još čuje glas proljeća, no odazvati se na nj ne može. I uzalud lahori vjetrić oko njene oborene glave, oko njenih klonulih grana, uzalud pruža k njoj iz trave đurđica svoju kao snijeg bijelu glavicu. Proljeće i život i kliktanje šume njoj su već tuđi, i ona je tuđa šumi, s kojom je dugo živjela zajedničkim životom.

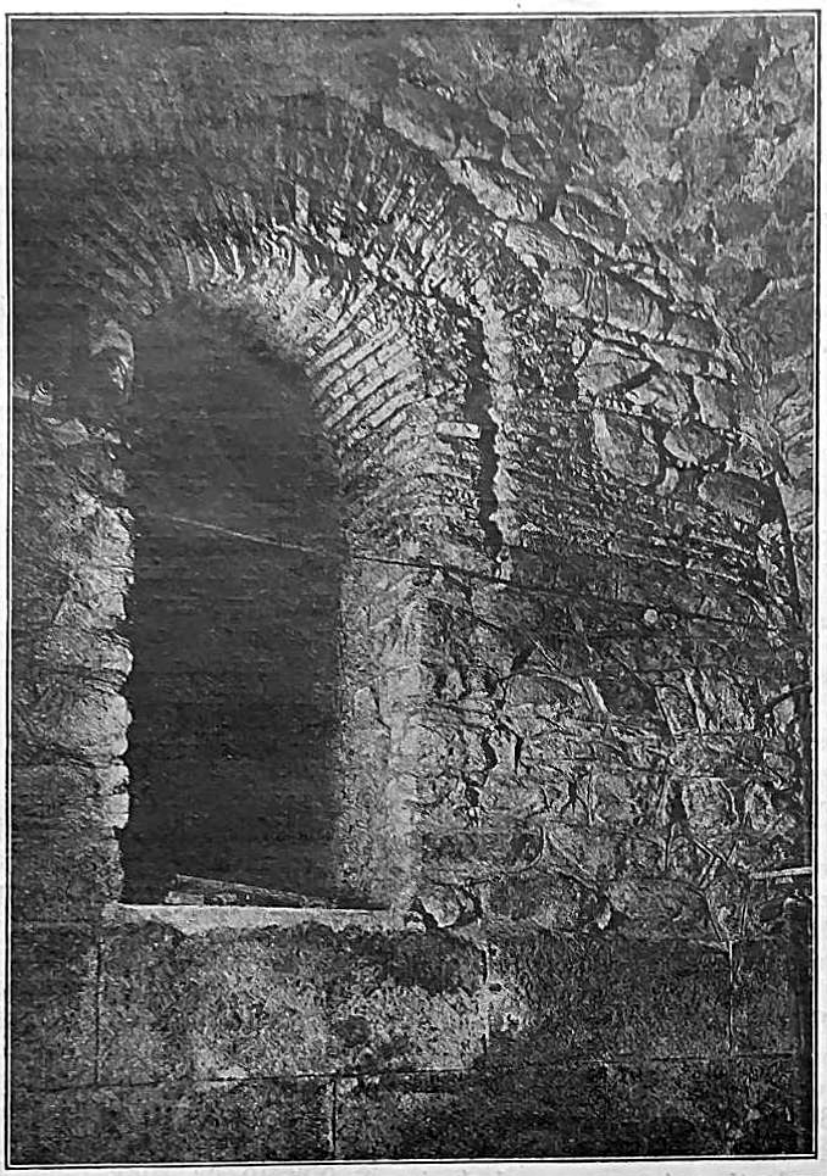

PODZEMNA PROSTORIJA DIOKLECIJANOVE PALAČE. (VIDI: NOVE KNJIGE).

IV.

Dugo je sjedio stari Menestrel, duboko zamišljen. Godine siromaštva i skitanja iscrple su njegove sile, i u duši se njegovoj pojave sumnje: po što ide on u svoje rodno mjesto? Po što on ide onamo, gdje su ga već svi zaboravili, gdje nema očiju, koje bi prepoznale zaboravljenoga pjevača? Stranac je on, tuđinac je on domovini, kao što je ova jela tuđa šumi — pa i ima li domovinu onaj, koji ju je promijenio za slobodu, za cijeli široki svijet, za nadahnuće i himne.

— O životе, životе! — uzdahnu starac, dižući se s kamena i ogledajući šumu prijaznim oproštajnim pogledom.

Mnogo je puta prolazio tim gorama i tim stazama i mnogo je puta počivao na ovom kamenu. Vidao je on ovdje i proljeće i jesen, dane i noći, isto tako postajaše vlažna od gorske magle njegova duga sada sijeda kosa, no nikada se još nijesu ovlažile oči njegove. A zašto sada iz njih kao s jela padaju krupne, teške kapi.

— O životе, životе! — prošapta on ponovno dižući na rame gusle. — Vrijeme nam je na počinak, moje nerazdružive družice. Neka vaše strune i moje srce umuknu zajedno. Mi ćemo u isti grob.

I štapajući se palicom o zemlju on tiho zaklima nizbrdice po stazi mirno i radosno promatrajući krasotu oko sebe.

— U žalosti ne pokazuj ljudima svojega lica, bježi od njih i skrivaj se, dok ne nadvladaš žalost! — govorio je on sebi udišući punim grudima svježi uzduh pun mirisa smole. — Ohrabri se, stari pjevaču! Sveta Djevica ne će ostaviti u žalosti i gladu svoga vjernoga Menestrela!

V.

Gora se svršavala, a s njome i šuma. Kroz lišće i granje sve više se otvarao pogled na dolinu sa svijetlim zelenim i modrim sjenama, i srce u pjevača zakuca jače.

— Zdravo domovino! — jedva čujno prošapta izlazeći na otvoreno polje i pružajući obje ruke na pozdrav.

Pred njim je pukla na sve strane do obzorja široka dolina sva zalivena suncem. Rječica, što se vijugala među zelenilom, bijaše obrubljena niskim brežuljcima kao slogovima. Žitom zasijana polja bijahu zelenija od mekih livada, kao da se u njihovu zelenilu održavalo modrilo neba. Po bre-

žuljcima vidali su se vinogradi i nasadi hmelja. Gajevi i naseoci razbacani uz rijeku, a za njima u daljini, u prozirnoj magli dizali se krovovi i tornjevi grada.

— Zdravo domovino! — ponovno prošapta starac. — U tebi sam ugledao svijetlo svijeta, tebi nosim sada svoje kosti.

Unaokolo bijaše sve zeleno, veselo i mlado. Od rijeke je dolazio k njemu medeni miris procvala drveća, i što je dalje išao, sve gušći i širi bijahu u zraku ti nevidljivi slojevi mirisa. Oni su se taložili i drhtali zajedno s vjetrom i strujali preko polja u mekim valovima. I evo — u sredini zelenila zabijeljeli se pred putnikom voćnjaci posipani cvijećem kao snježnim pahuljicama. Katkada bi postajkivao, sjeo bi u travu i počivajući gledao, kako se siplje cvijeće s drveća. Bijele latice višanja lako se i iznenada otkidahu s grančica i spuštahu se u krugovima kao pahuljice na zemlju oko stabala čineći bijele sagove.

VI.

Dan je prolazio.

Već ostadoše postrance vrtovi i sela, a sprijeda iza okopa kroz kamenitu stijenu gledaše hladno na došljaka veliki mračni grad. Naokolo ne bijaše ni cvijeća ni drveća, samo siva pruga okopa okruživaše podnožje grada a na pustom ravnom brežuljku dizaše se osamljen stup s pruženom priječkom, sličnom kljunu grabljivice.. Mnogoga podiže taj kljun od zemlje, podiže jednom zauvijek, da ga baci u grob.

— Vješala — zbunjeno prošapta pjevač. — Vješala — gradska posla! — ponovi on prezirno, a staračke oči njegove za tren zaplamtješe gnjevom. On pomisli: »Bijedni ljudi! — u znoju lica vi obrađujete zemlju, trošite silu i zdravlje, lišavate sebe slobode i radosti, a to su evo plodovi vašega neumornoga rada i briga: vješala!... Za vaš novac, za vas same«!...

I podupirući se na palicu stajaše pjevač neodlučan: da li da ide? Tko će primiti beskućnika stara, koji se umorio od lutanja po svijetu, tko će baciti koricu gladnome pjevaču, što izgubi silu i glas?

Sprijeda, iza kamenitih stijena, dizaše se grad sav rumen od sunčeva zalaska: na brežuljku pred njim kao stražar stajahu osamljena vješala isto tako rumena od sunca, a na drugoj strani, u pozadini, pružala se tiha dolina obavita ružičastim dimom, za kojim se daleko u magli viđahu gore — rodne gore s dragim drvećem i stazicama, sa slobodom nestalnoga života. Duša pjevača težila je natrag k šumi i slobodi, a umornost i glad gonili ga k ljudima. Noge mu klecahu od iznemoglosti.

— Zbogom, slobodo moja!... uzdahnu pjevač. — Zbogom, živote moj!

I bacivši tužan pogled po obzorju sagne pokorno glavu i tiho pođe prema mostu za dizanje, pruženome preko okopa, ka gradskim vratima.

Mučio ga glad.

VII.

Ne dižući glave, ne pogledavajući više na dolinu i gore, sa zbunjenim srcem priđe Menestrel granicu grada. Zid tvrđave ostade već iza njega; bacao je široku sivu sjenu po pustim trgovima predgrada. Rasvijetljena ružičastim sve slabijim zrakama počinjaše odavde ravna duga ulica s visokim uskim kućama; s jedne strane njene, prema zalazu sunca, gledahu prozori plamnim očima, s druge su se činili slijepi i crni. Ulica bijaše popločana i na njenu početku kroz svu širinu složen gradski grb od raznobojna divlja kamenja; ovamo dopiraše krik stražara na kulama i šum i lajanje pasa iz grada.

U strani, među zidom i trgom, sklonila se kapelica. Ona stajaše osamljena s jedva pritvorenim vratima i kao da je zvala k sebi prolaznike.

Menestrel otvori vrata i zadržavši disanje, zaustavi se na pragu. Tajanstvena tišina napunjaše kapelu, a od tamnih zidova strujaše vlaga. Ravno prema vratima stajaše u visokoj udubini kip Svete Djevice gotovo u naravnoj veličini s očima uprtima u visinu i sa složenim rukama na molitvu, a odozgo, kroz uske šiljate prozore lilo se iz šarenih stakala na kip i na oltar slabo dugino svijetlo.

Bojažljivo i lagano približi se stari pjevač oltaru i bez riječi spusti se na koljena gledajući Bogorodicu, vladaricu svojih misli, nadahnuća i života. Ona bijaše u dugoj bijeloj haljini; ravni nabori padahu do podnožja; glavu i ramena pokrivaše bijeli ogrtač, a stas joj obavijaše modri šal. Nad haljinom uresiše ljudi kip skupocjenim darovima: na vrpcama i nitima povješali su o pojas mnogo vjenčanih prstenova — kao zahvalnost za sreću obiteljskoga života, mnogo sitnih ruku, nogu i očiju od srebra i zlata — kao zahvalnost za ozdravljenje; netko je objesio i maleno pocrnjelo srce na običnoj svili — valjada siroto djevojče proživljavajući ljubavne muke; netko je objesio na ruke dugu tamnu krunicu sa dva velika divna kamena na finim zlatnim lančićima.

»A što da ti ja darujem, Sveta Djevice?« — gorko pomisli Menestrel. — »Nemam zlata ni darova... nemam niti hljeba«.

Pa klečeći na koljenima pokorno spusti glavu nice i njegove sijede vlasi razaspu se u polukrugu po kamenim pločama poda.

»Dao sam ti već svu mladost, svu dušu, sve nadahnuće. Sada ležim pred tobom ostario i siromašan... Spasi me... Ne daj da tvoj vjerni pjevač umre od glada«.

I tako je ležao ne usuđujući podignuti se i ne znajući, što da još kaže.

Ujedared usred tišine učini mu se, da čuje neobičan šum, kao da se zanjihala haljina, što pokrivaše kip.

Srce u njemu zamre.

Nešto nalik na tešku kap pade iznenada na oltar, a s oltara na pod i opisujući sa zvukom krug skotrlja se po kamenim pločama pa leže upravo kraj koljena starčevih.

Sa strahom podiže on glavu i opazi kraj sebe onaj krupni crveni kamen, koji je čas prije visio na krunici Bogorodice.

Starac ga podiže, pritisne svojima usnama cjelujući ga i oblijevajući tihim suzama zahvalnicama.

DRVENA MAJSTORSKI IZREZBARENA VRATA STOLN E CRKVE U SPLITU. (RAD DOMAĆEG UMJETNIKA ANDRIJE BUVINE IZ G. 1214. — VIDI: NOVE KNJIGE.)

VIII.

Dva je puta sunce izlazilo i dva je puta zalazilo odonda, kako je umorni putnik ušao u rodni grad. U ranu zoru trećega dana staroga su Menestrela okovana u lance vodili na gubilište. Golema je hrpa pratila povorku: iz svîju se ulica i uličica sabirao narod, da vidi onoga, koji je sebe nazivao pjevačem Bogorodice, izabranikom Svete Djevice i koga su sada vodili u sramotnu smrt radi krađe i svetogrđa, radi uvrede Djevice, pokroviteljice grada.

Sjedio je u niskim kolima, leđima okrenut konju kao i svi osuđenici na smrt; glava mu se spustila na grud; okovanim je rukama čvrsto privijao k srcu jedinoga vjernog druga — violinu, koju mu u znak posljednje milosti dopustiše da ponese sa sobom do groba.

S obje strane kola išli su krvnici, jedan u žutu, drugi u crvenu odijelu; naprijed je išao svećenik, a straga stražari, tamničari, suci i građani. Svi oni idahu istim onim putem, kojim je ušao prije dva dana Menestral, k onim istim vješalima, koja on srete na pragu rodnoga grada.

Ne dižući glave i ne gledajući na gomilu naokolo približivao se stari pjevač Mjestu Smrti. On nije roptao i nije se bunio. Kroz duge godine života uvjerio se, da su ljudi zli, nepravedni i ništavi, da im je nepojmljivo i nepristupno sve svijetlo i visoko, sve ono, nad što se oni ne mogu dići. Kako oni mogu povjerovati, da je srce, koje je otkriveno himnama i zanosu, nepristupno zločinu.

IX.

Kada je povorka došla do kapelice, gomila se uznemiri i jedni stadoše vikati:

— Pokaj se, kradljivče!

Drugi vikahu:

— Neka uđe! Neka se pokaje! On je uvrijedio Svetu Djevicu; neka prije smrti izmoli oproštenje!

Svi stadoše. S Menestrela skinuše okove, a stražari ga gurnuše u kapelu. Zajedno s njime uđoše i suci, krvnici i narod, ali je kapela bila premalena za sve i golema gomila ostade čekajući pred vratima, na trgu i kraj zida.

Turoban i miran došao je pjevač do sredine kapele i šuteći se spustio na koljena pred oltarom ne bojeći se smrti ni gomile željne prizora.

Tajanstveni mu drhtaj zahvati dušu, no to nije bio strah; bio je to davno zaboravljeni drhtaj nadahnuća, kada se dešavalo, da mu se u duši iznenada slagahu himne, nalijetahu ne znajući otkuda plamene riječi i divni zvuci; oni su dola-

zili kao vihor, zahvaćali dušu i srce, izbijali kao munje zablješćujući oči — i eto, ne osjećajući sebe i ne videći ništa naokolo, Menestrel pjevaše svoje himne zarazujući nahadnućem svu gomilu, pokoravajući je i bacajući je ničice pred slavom Bogorodice, pred snagom višega dara. Taj drhtaj zavlada i toga trena Menestrelom — zaboravljeni sveti drhtaj. Kao zvučna struna zatrepta iznenada staro srce; kao da je zastor, koji je duge godine zastirao pogled, iznenada pao s očiju.

Lakim kao u mladosti pokretom digne on svoju violinu, prisloni je grudima i mahnuvši po zraku širokim grbavim gudalom tri puta prođe odvažno i brzo po svima strunama — a za odgovor ponove se šest puta akordi u dubini kapele.

X.

Svi se pogledaše. A Menestrel je već vukao gudalom — lagano i lako po jednoj struni, pritiskujući je više i niže i sileći je, da sad pjeva, sad drhti, sad zvoni; onda bi opet udarao odjednom u sve žice izazivajući pod svodom upravo šumsku buru, ili bi prelazio s jedne strane na drugu — i nježna se melodija lila i žuborila kao proljetni potočić.

Mutni i žalosni bijahu zvuci violine, a starački glas, kojim je pratio melodiju, bijaše slab i drhtaše. Ali postepeno, kako je pjesma sve više zagrijavala dušu, glas je jačao i rastao.

Kao da se starcu iznenada vratila mladost. Suhi i tanki prsti brzo su i okretno prebirali, a gudalo je preskakivalo, brzalo i njihalo se na strunama kao na valovima.

Violina je pjevala. Pjevao je i starac. Glasovi njihovi zvučahu sve jače i sve zanosnije slivajući se u plamenu pjesmu u slavu Bogorodice, a jeka je odzvanjala odozgo kao nevidljiv zbor.

Slušajući taj zbor pjevač se nadahnjivao sve više, i suze mu stajahu u očima od ganuća i zanosa.

On zahvaljivaše Svetoj Djevici na velikoj sreći, koja mu bijaše dodijeljena: da ostane pjevač do groba. Zahvaljivaše na trenutku visokoga nadahnuća, koje je pohodilo njegovu dušu. Pripovijedao je o svojoj zaboravljenoj slavi, o siromaštvu, o slobodi u gorama i šumama, o ljepoti svijeta, o blizoj sramotnoj smrti. On pjevaše o vječnosti, o strašnoj željenoj vječnosti, pred kojom nema ni silnoga ni slaboga, pred kojom su svi jednaki kao dvije suze, što se taj čas spuštahu iz njegovih očiju.

Pjevao je, a gomila je slušala zbunjena. Zvuci su violine strujili pod svodom i gubili se kao sjene, taložili se i nestajali u uzduhu kao dim kandila, a glas je pjevača zvonio i zamirao u svečanoj boli kao zvono, što poziva na prijelaz iz jednoga života u drugi. I svima bijaše neprijatno i strašno i radosno. Stražari spustiše ruke, na licima krvnika gubili se surovi nabori, a narod padnuvši na koljena prožet zanosom i bolju gledaše Svetu Djevu plačući, moleći se i šapatom prateći pjevača.

— Slava tebi, majko neopskrbljenih, koja si preboljela bol, od koje veće nije vidio svijet! — klicaše Menestrel, a svi podižući ruke zanosno šaptahu za njim:

— Slava!... Slava!...

— Primi moju posljednju himnu, Sveta Djevice, moje posljednje nadahnuće.

Strune zadrhtaše posljednjim širokim akordom i tiho umuknuše zajedno s glasom; samo jedna, najnježnija struna osamljeno propjeva još nekoliko nježnih nota sve tiše i tiše kao ševa, što nestaje u daljini.

Menestrel spusti glavu, šutke pade ničice i ležaše pred oltarom pritišćući glavu hladnome podu, a narod ostade još uvijek na koljenima potresen, očaran i bez riječi.

XI.

I najednom, sred tišine, začu se neobičan šum. Zanjihala se haljina i drugi se rubin s krunice Djevice otkine iznenada sam od sebe i pade kao teška kap na oltar, a s oltara na pod i sa zvukom otkotrlja se po kamenim pločama pa legne do nogu Menestrelovih.

U strahu i zbunjeni svi zašaptaše:

— Čudo!...

— Čudo! — prohuji gomilom, koja je napunjala kapelu, koja je stajala za vratima, koja je napunjala trg i ulicu — i od usta do usta prenosila se riječ: — Čudo!... Čudo!...

A pjevač podigavši ruke i ne dižući se s koljena prošapta jedva čujno:

— Slava ti, Presveta Djevice!

I ponovno pade ničice.

Pade mrtav.

Umr'o je na očigled naroda, umr'o kao pošten i slavan pjevač, što je i bio za čitava dugog života, a bolje sudbine — od sudbine pjevača — nije ni tražio.

Tako pripovijeda starinska elzaška legenda o nepoznatom Menestrelu, o pjevaču Bogorodice.

N. Tjelešov.

S ruskoga preveo Stjepan Kranjčević.

U LUCI.

Grad je već davno u snu. Obala i gati
opustješe. Svjetlo sa svjetionika
tamu reže gustu. Odzvanjaju sati
kroz noć burnu muklo negdje sa zvonika.

Kao ptica jato polegle su barke
po luci, umorne od daleka puta.
I tužno fijuče vjetar uz katarke,
jecajuć' kroz mnoštvo konopčića luta.

Oblaci se gone; olujinom prijete.
Pjenušav iz mraka val za valom niče.
Zibaju se barke kô u zipci dijete,
njihano od majke uz čarobne priče.

Jurko Stanojević.

PALAČA CARA DIOKLECIJANA U SPLITU. (REKONSTRUIRANA U MODELU PO FRANCUZU HÉBRARDU. VIDI: NOVE KNJIGE.)

BADNJE VEČE.

Dotrčali smo pred kuću. Zapravo je trčao »moj« konj (pravi konjić hercegovačke pasmine), a ja sam se na njemu nosio. Konj, lijepo izrastao s vitkim nogama sa snažnom grivom, osedlan istina seljačkim sedlom sa svim priborom — stremenom i konopcima za vezanje tereta. Trčao je onim sitnim korakom, promjenljivim, pod kojim se njišeš u sedlu kao u kolijevci i ne osjećaš ni najmanju umornost. Zadržao je svoj sitni trap i gore, vrhom na koji se cesta diže serpentinom, kad stupaš u naše mjesto s te strane od mora.

Za vrijeme takovog jahanja najugodnije je razmišljati i sanjariti. Misli se razvijaju jedna iz druge, kao da bi ih snovao na tkalački stan, a padaju u more potpunog ili polovičnog zaborava. Tako sam se i na ovom putovanju zadubio u misli i uljuljao u ugodne snove.

A na što su se odnosile te moje sanje? Mogu reći, da su se gomilale u toploj sobi, u kojoj gori peć, bacajući crveni žar po zidovima i — samo po zidovima, jer takova »domaća naša« soba ima malo šta više osim četiri zida. U sobi, gdje bi se dao skinuti grubi, kratki kaput, dvostruko podstavljen — i mogao tako otpočinuti »kao kod kuće«.

Na »piaci« je veselo i živo. Oko stola pod starim stablom silna je stiska. Svaki, koji ima zdrave noge i lakte, gura se, tiska, krči put k stolu, na kojem su postavljeni starinski kantari (vage). Pri tom vika i vrisak. Vidiš žene, služavke i gospodarice, bez rupca, gologlave, sa zdjelom ili tanjurom, kako se natežu jedna nad drugu, dižu u vis zdjele, tanjure, pružaju novce. Ali i nekoliko dječaka, štaviše i uglednih građana umiješalo se u tu stisku. U tom metežu jedini je hladnokrvni čovjek sam ribar, koji je, mislim, tek čas prije došao k nama sa svojim današnjim lovom. Hladnokrvno važe, dijeli, uzima novac, obaziruć se veoma malo ili upravo ništa na paklenu gungulu oko sebe.

Šime bez ruke — izvikivač našeg trga — odijelio se od gomile, koja viče i korača niz ulicu, izvikujući glasom poput bivola: »Eno ugori po pedeset šoldih kilo-ól«

»Šta — ugori? A tko ih je donio?« upitam ja obradovan. Ugor doduše izgleda kao zmija, ali je ipak to riba fina, tečna, osobito, kad je velika. Tada ne smetaju riblje kosti.

Ali mi nitko ne odgovara. Svi su zauzeti ribarom i ribama. S vrhunca, na kojem se nalazim, vidim samo ribarevu glavu u suknenoj kapici. Lice nepoznato, vidi se, došli su okolišni ribari na naš trg.

Samo stari striko Tomić iza ugla je pogledao i kad me je vidio svojim mutnim očima, malo podbulim, pristupi konju, uhvati ga za uzdu i pridrža, dok ja skočim.

»No, jeste li kupili ribe, barba Tome?« upitam ga ja.

»Ne znam, moj gospodine. Znate, da je u kući domaćica — ona zapovijeda. Ja? Samo k ognjištu — uzmem hljebac i vrč: to je moje«. Nasmija se nekako veselo i iza tankih usnica iskoče dva crna zuba, veoma istaknuta.

»No — ne će biti valjada tako zlo«, tješim ga ja. »Kad se na nju priviknete . . .«

»Ta nije zla — to se ne može reći. Ali ipak. Znate, što je žena«.

»Nekada ljepša nego prava . . .«

»Bože daj, i sveti moj Tome!« — uzdahne striko Tomić.

Moj »momak« gončin konja tek je sada došao. Nije htio da se s konjem utrkuje gore uz brdo. Jer i tako je vidio, da je »parip« krotak, siguran, samo trga grivom i šepiri se od obijesti, prinoseći jednu nogu k drugoj, nekako cifrasto. Preuze konja iz ruku strike Tomića i priveza ga uz drvo. A potom odreže sa sedla torbu s ljekarijama i instrumentima, koje takav znanstveni Eskulap svuda sa sobom vuče.

U sobi studen. I nekako upravo vlažna; lijepi se o prste i prodire sve do mozga. Tim je osjetljivija, jer je vani ugodno, sunčano i od mora se zanosi uzduh, kao da bi već nosio prve klice pro-

lječa. Djeca i starci sjedaju prema sunčanoj strani, griju ukočene udove, uvjereni, da je sunce — sunce i ljepše grije nego najsjajnije ognjište. Zima je to žalosnija, jer nema gdje praskati oganj i širiti blagodarnu toplinu po kući, kad nema peći. Momak je otišao s medicinama i konjem u susjedno selo, odakle će doći po mene. Ja sam prešao u drugu sobu, na »ljetovanje«. Ljetovanje zato, jer je okrenuta prema jugozapadu, — a kad se otvore prozori i prozorni kapci, sunce je zagrije i na Badnji dan. Ljeti je vječno zatvorena, jer u njoj vlada afrička vrućina.

Na ljetovanju sam se raskomotio.

Na čizme sam navukao pustene papuče à la domaći gospodin u Pragu, obukao sam udobni, topli kaput sa širokim rukavima à la Muhamed beg Osmanpašić i porazmetao, zapravo razduhao žeravicu u glinenoj tavi mletačkog podrijetla. Smotao sam si cigaretu iz solidnog kontrabanda — i bio sam kao »kod kuće«.

Dobro će mi doći i ovakav odmor. Od ranog sam jutra obašao čitavo susjedno selo od kuće u kuću, kao da sam išao s koledom. Rašírile su se tamo ospice i gotovo svu djecu bacile u postelje. A djece je tamo kao i ovdje neobično mnogo. Zatim uzevši stvar strogo, nisam ni objedovao ni doručkovao. Rano su mi dali crnu kavu, jer se bijela ne smije piti na Badnji dan. I kako sam se vukao po kućama, svagdje sam nešto pojeo, jer to drukčije ne može da bude. Smokve, mandule, poslastice, kompot, uštipci, sušene kruške. Pri tom smo zalijevali rakijom ili slatkim vinom te slasne zalogaje. Premda je želudac pretvoren u »ognjeno jezero«, ipak me samo podsjeća, da nije ništa solidno danas pojeo.

Ali što da počneš! Tu se s postom ne šale. »Kad je post, onda je post, a kad je gozba, onda je gozba!«

Mogu reći, da sam tako savjesno propostio tek jedan Badnji dan. Ali to je bio pravi, strogi post. Jano i ja (obojicu nas je jednaka bijeda bila), raznosili smo ga po Novom Mjestu praškom napose po Karlovom trgu (čekajući listonošu) i poslije podne po Kraljevskim Vinohradima. Prvu smo godinu bili na sveučilištu i odmah nas prve godine počela sreća progoniti. Brade nismo imali, a da bi nam tko na nju forint mogao pozajmiti. Pače ni naš bankar, ugledni »alkemista« nije imao »momentano« suvišnog ni jednog groša. Zaključivali smo to po tom, jer je počeo upravo ovih dana radikalno liječenje sa slanim žemljama (jedna za novčić), koje je provodio periodički, u vezi s pauzama, koje su padale između posjeta listonoše. Tako smo tada »prebijali« po ulicama; gledali smo ribe u velikim kadama i koritima, lizali med kroz gruba stakla izloga u kojekakovih slastičarni i delikatesnih radnja. I dočekali smo lijepu zvijezdu; ali unatoč tomu nismo vidjeli navečer »zlatno prase...«

Tko zna, ne će li se pojaviti sada!

Barem večera će sve nadoknaditi. Takova je nada podobna da pobijedi glad. Pod prozorom, što gleda na trg, sve je zamuklo. Oko ribareva stola nitko se ne tiska, nego samo kadikad dođe po koja žena. A u posudi još čitava gomila većih i manjih ugora. Bezruki Šime nudi ih već po četrdeset. Oni, koji su se tiskali i prenaglili, sad će se kajati. Samo se krčmar Keko nije prenaglio. Stoji malo podalje, naslonjen o zid i čeka, dok ribar spusti na trideset. Zatim će on čitavu zalihu kupiti po dvadeset i pet, posolit će je, osušiti i njegovi će gosti imati ugora čitavu zimu.

Građani postajkuju u dvorištima i na ulicama. Mladarija i mladoženje igraju se na trgu loptom, da im vrijeme što prije prođe. U crkvi priređuje crkvenjak jaslice — to nezaboravljeno kazalište svakom djetetu. Žene čiste ribu, čuče oko niskih ognjišta, ili priređuju »bakalar« Bakalar ne smije faliti ni na jednom stolu; mora da bude ne samo natučen, nego i ovlažen prije kuhanja, da se smekša i pusti »mlijeko«. Inteligencija ili sjedi kod kuće ili hoda od kuće do kuće ispijajući rakiju i jedući uštipke.

Zadubao sam se u razmišljanja o želucu, kao gladan čovjek, kojeg čeka obilna večera. Okušat ću dakle ugora, kojega će nesumnjivo prirediti na trovrstan način. Istina, brujet je najljepši. Gle i u Pragu će imati, ali samo šarana. I njega priređuju na tri načina, na modro, crno i bijelo, ako se ne varam. Među ove posne misli umiješala se neka heretička kobasica u kupusu, kolač s makom, štaviše i gibanica s čvarcima. Bože, kad je to bilo, više se i ne sjećam...

Netko mi pokuca na vratima. Možda, božićnji dar. Boca rakije ili prošeka, košara smokava ili mandula. Nađu se kadikad i zahvalni pacijenti...

»Dalje!« ozva se iz nabora moga kaftana kao iz pivnice.

Uđe čovječuljak zgrbljen, ponizan, u ruci nije držao košare, nego crvenu kapicu i odreza mi duboki poklon.

»No?« upitam tvrdim glasom. Čovjek je iz okolice, Lovre također iz jednog mog sela. Obuzela me zla slutnja.

»Kad biste, šior doktore, do nas. Potreba je ljuta. Možete si predstaviti, da mora biti potreba. Zaista, bogme, na takav dan ne bi nitko išao iz obijesti... Badnji dan, na zdravlje! Ali kad je potreba, onda na posljetku, dan jedan kao i drugi...«

»Do P-a dakle!« poviknem uništen. Duh mi u jednom trenutku preleti iz moje sobe u P-a, do kojega, žalibože, mazga, treba za takav put sat tamo i sat natrag. Ali dalo bi se i taj komad prevaliti do večere.

»A imaš li mazgu?« upitam ga oživjelom nadom.

»Imam, na službu. Mazga kao janje. Dijete može na nju sjesti. Ne baca, ne plaši se. Sigurno: o ponoći, kao u po dana...«

»Šta će mi, kad je kao janje!« progunđam ja, skidajući pustene papuče i turski kaftan. »Bilo bi bolje, da je kao strijela...«

»Kao pero, moj gospodine — točno kao strijela. Bez odmora ide i pet sati. Duše mi! A nije plašljiva! Puknite joj uz uho, ne će se ni pomaknuti. Svetog mi Lovre!«

»To velim kao primjer. A može biti svakojaka potreba. Eh, moj gospodaru!« Položi dlan na čelo, kao da bi izazivao iz njega nove ideje. »Ne ćete je naći, na čitavu otoku. Hvala Bogu! Ja se s njom, ufajući se u Bogu, ne ću prepasti odmah noći... Eh, uzalud govoriti! Mazga, kao mazga! Kao čovjek — kao kršćanin samo progovoriti! Ali što, kad nema dara govora...«

»Možda je ovako bolje. Brbljale bi u svijet i ne bi išle«, odsiječem ja. Lovre primi moju primjedbu kao pravu dosjetku i nasmija se.

»A šta, Lovre, duše Ti — zar ja moram ići?« upitam ga povjerljivo.

»Ali idi čovječe — tko će s mazge pucati. Možda kakav ludak!«

»Uistinu je ljuta potreba. A međutim, vi ste gospodar, možete ići i ne ići. Pobili se na pijaci i mom sinovcu Andri razbili glavu. Uistinu razbili. To je sve« — i pokaza na čelo. »Vidi se kost. Vi ćete to najljepše vidjeti. Jer što ja mogu shvatiti svojom glupom glavom? Vi vidite više spavajući, nego ja gledajući. Ali mislim, da je to rdavo. Tako mi se čini. Uostalom, što ja mogu znati? Došli po mene, da li imam mazgu kod kuće, da tako i tako... Ja odmah zajašio i i krenuo...«

Dok je on razlagao svoje nazore ili bolje reći riječ po riječ istiskao i ljenivo predavao, ja sam za to vrijeme stavio sve u torbu, što bi mi moglo trebati u tom slučaju. Navukao sam na se opet grubi, kratki zimski kaput i za svaki slučaj objesio na leđa svoj ogrtač, i kapu na glavu. Napokon ne znaš, da' li »ne će skočiti« bura, dok se vratiš i da li ne ćeš morati na oštrom vjetru putovati sat i više.

Lovre mi je već predveo mazgu, kad sam se pojavio na vratima. »Bit će mirna« — zaključio sam odmah, čim sam je vidio — »jer inače ne bi bila tako debela...« I uistinu, kad sam ruku položio na sedlo, nije ni nogom maknula. Nije načulila uši i nije bacila prema meni glavu, kad sam joj se oko glave poigravao.

»Pravo imaš, Lovre«, velim gončinu. »Tvoja je životinja mirna, tiha, razborita, kao kakav konj...« Samo da nisam rekao »konžilier!« Ali tu stoji šior Điovani, također mjesni odličnik i nekoliko seoskih momaka.

»Kontadin!« doda šior Điovani, moguće u nevinosti srca i moguće iz zlobe prispodabljajući izvjesnog građanina našeg mjesta s mazgom. »Ali — životinja je dobra. Nemate se što bojati«, uvjerava šior Điovani. »Ja se u to razumijem«. Još mi je rekao, kad sam zajašio i stremen imao pod petama: »A požurite se. Još se možete povratiti«.

»Dakako. To ja i kanim«.

»Uistinu, zar bi išli tamo da ostanu! Sablaznili bi se mještani. Svaki tog dana ide svojoj kući...«

»Šta ostat! Još šta! Ako Bog da zdravlje, otići ćemo i prispjet ćemo i navečerat ćemo se. Gdje ostat! Ah, još bi mi to trebalo!«

Na takove riječi bila mi je dužnost, da se zadovoljim.

Mazga je dokazala, da ima čvrsta načela i običaje. Korača polagano, kao da ne naslućuje, da donosi »prvu pomoć«, nego kao da na primjer nosi drva ili ulje. Gončin viče, kao da tjera stado blaga, pucketa svojim okovanim korbačem i udara katkada, ali to mazgu ni za dlaku ne pomakne. Najviše da načuli uši i baci glavu na bok, kao da tjera kakvu dosadnu muhu. Zatim ne ide nikada po sredini ceste. Uvijek uz kraj, uz sam zid, kojim su ogradili vinograde. Otjeraš li je s jednog kraja, prijeđe odmah na drugi, gdje ti vječito prijeti trnje, položeno po zidovima, da će te zahvatiti za kaput; stoga on poče paziti mazgu i plašiti.

Napokon smo dosegli polovicu puta: visoravan, s koje se može vidjeti more na tri strane. Samo se lijevo proteže gorje, obraslo niskom »gorom«. Po obroncima se prostiru goleme ploče vinograda i na ravnici, po kojoj nas vodi upravo put. U vinogradima su masline ili smokvina stabla: te gole smokve u svojoj svakidašnjoj sivoj boji. Negdje pod drvećem ili na slobodnom čitave lijehe kupusa, koji nikada ne prelazi u glavice. O Božiću je stradao, kad ga je mraz opalio. U pravcu prema moru uzvisina se naglo spušta, znatnim strminama, koje su od prirode nekako rastrgane, djelomično povodnjima razrivene. Zato je ljudska ruka i u tim mjestima posadila vinovu lozu. Male lijehe uložene su poput terase, jedna nad drugom, i podzidane. Već ti je nekako tužno, kad vidiš, da iz takovog zida raste smokva i naglim se lukom spušta nad stražnju lijehu, kao da bi visjela u zraku. U kotlinama, gdje je ipak nešto i zemlje, obrađeno je polje. Na njem raste pšenica. I mi znamo, što je ovdje žetva. Zemlja se obrađuje posve egipatski drvenim plugom.

Put vodi najvećma ovom ravnicom, malo gdje se diže ili spušta. Oko preleti lagano bez zapreke povrh raščupanih vrhunaca i s ugodom počine na ljepoti svih ljepota — na moru. Površina mu je čista, po njoj kao da se ispreplele bijele vrpce. Kao ljeti! Na njemu kao da stoji nepomično nešto poput čaplje. Nad njom se uzdiže pruga dima. Dakle parobrod: vozi možda punom parom, a odavle se čini kao da nepomično stoji. Sitne točke, intenzivno bijele, razbacane po modroj površini, lađe i čunjevi s plahtama. Svaka se žuri, da današnju Svetu večer provede ako ne kod kuće, a ono barem u luci. Također nomadski život...

Za modrim pojasom mora istupa sjajno kamenito Primorje. To je samo pruga zemlje na prvi pogled, a ipak se s nadom i čežnjom nosi prema njemu oko čovjeka, rođena na kopnu. Pruga zato, jer se odmah od obale diže Planina, veličajna i ujedno tako tužna. Na njezinim bokovima strše vrijaške pećine i stijenje kao trupla čovieka mršava, lišena gibanja. Razbraždene, nekako raskomadane, kao da su zaboravljene. Bijeli im greben oštro je orisan na sjajnoj pozadini čistog, modrog neba. Pojedini vrhunci izgledaju odavle poput stepenica, po kojima je Bijeda s kopna uljegla i u ovaj raj. Taj snažni pojas vrhunaca samo je na jednom mjestu pretrgnut. Uistinu kao pretrgnut — tako je ta dolina strmenita, tijesna, vratolomna. Slična prije ponoru, nego dolini. Njom se vuče

put bijelom serpentinom, strmoglavi se sedlom i gubi se negdje za vrhuncima — u Zagorju. To je sedlo u Planini, nasađeno kao prozor. Kroza nj vidiš prostranu ravnicu, nad kojom se dižu novi vrhunci i brežuljci i u njihovu se krilu bijele zagorska sela. Da nije toga, mislio bi, da je Planina kraj svijeta, ograđen daskama, da se ne bi sipala zemlja u ponor vječnosti.

Došlo mi je da skinem zimski kaput. Sunce grije, uistinu grije; zato, jer nema ni najmanjeg vjetrića. Kako da se uvjeriš, da je to Badnji dan? Gdje je snijeg, gdje je tmasta gora, posuta svježim snijegom, gdje je glas zvonca, koji se razliježe po drumu za saonama, u kojima se gospoda voze u teškim bundama na izvraćenoj medvjedoj koži ili šarenom ćilimu. Gdje su djeca, koja se na sanjkama spuštaju u selo, s rukama, koje su im se razmahale. Gdje su pobijeljene kuće, koje klecaju pod snježnim blagoslovom? Gdje je udaranje batova iz poluotvorenih gumna i strništa, gola od zime?

To je moj Badnji dan! A to? Nešto kao Svijećnica s prvim daškom proljeća i vonjem promočene zemlje...

Došli smo na glavicu — mjesto, odakle se spušta cesta u dolinu strmenitim padom. More nam klaprnja tako reći pod nogama.

»Sretno smo došli, gospodine — što?« pita moj Lovre ponosno.

»Tako, tako. Srednje.«

Odgovor ga je uvrijedio, više nije progovorio. A zaslužio je priznanje.

On je uz mazgu izvršio dvaput toliki put kao ona. A u svojoj gorljivosti trčao je pred nju, možda da je svojim primjerom sklone na brzinu. Kad to nije pomoglo, vratio se i pred sobom je tjerao. A kad je već mislio, da će ići žurnije, opet je pošao pred nju, ali se odmah morao vratiti... I napola je promukao od neprestanog vikanja, nadimaka i griješenja. Istina nije nikada opsovao »sveca«, a da ne bi dodao za volju razumijevanja »turskoga«. Kad poštuje svece, nije dužan poštivati i turske svece.

Pri prvom zaokretaju udarilo nam je pred oči naše P. Leži i ono na strmenitom brijegu, kuće jedna nad drugom, postavljene bez plana. Ulica i nema, to su samo međaši, iz kojih su pljusci odnijeli sve, ostavivši golu stijenu, tu ovdje glatku, a ondje s komadima, koji strše. Zato na gornjem području sela, kamo vodi put, kuće stoje u redu. Na obali su kuće lijepe, impozantno izgrađene s balkonima i terasama na more. Na njima, gotovo na svima izvješene su zastave, koje su kunjale kao osramoćene, jer nema vjetra. Na kraju tamo stoji crkva s vitkim tornjem, na kojem sat pokazuje tri.

Zapao sam i ja u jednu od tih tijesnih uličica. Gončin me odveo k jednoj od ljepših seoskih kuća. Momci stoje pred vratima i iščekuju me. Ušao sam strmim stepenicama u kuću, zapravo u pokrajnju sobu, koja je postavljena nad pivnicu.

»Na dobro vam Badnji dan!« čestitao sam prema običaju.

Odgovoriše mi svi u isti mah kao u zboru. Bila je sabrana sva bližnja, a možda i dalja rodbina. I žene, i susjede, premda imaju dosta posla oko večere, pustile su sve i došle su da vide, što će to sada biti. (Nastavit će se).

Slovački napisao: **Martin Kukučin.**
Preveo Dr. Ivan Esih.

SUSRET.

A otkud si izniko mlađahni druže
Na ulici tamnoj u kasno to doba? —
Zar ne znaš, da sablast u ponoćne sate
Ustaje s' groba — — ?!

Il' blažiš se možda sred proljetne noći
Prisluškujuć šapat zvjezdanih sfera?
Tad pruži mi ruku — jer ista nas čežnja
Na ulicu stjera — —!

Al' tvoja se glava na ramenu ziblje
Ko da je puna uzvišenih snovâ —
A ti mi se nekako uklanjaš s puta
Ko umorna sova — — —

No nisam te htio uvrijediti zato —
Baš dobro si došo sred otajne noći
Nit' čudim se tvome zamišljenom licu
I njegvoj bljedoći —!

No sudeć po mirisu, što me opaja,
Ko da t' se kemija najviše mili,
I dosta ste o njoj raspravljali, mislim,
I alkohol pili — —

Međutim — to ne smeta, mi ćemo samo
Rješavati pitanja ljudskih problema
Iza njih se, kažu, na mekanom logu
Prijatnije drijema — —

No ti mi ne priznaješ mojih načela,
Jer tvoga se lica baš ništa ne prima,
Na pitanja moja — duhovita glava
Baš čudno ti klima —!

Al čudesno nešto na pločniku gradskom
Gle pred tobom što je u obliku bare?
To valjda su zbačena pravila samo
Od kemije stare — —!

Pa ostaj mi zdravo! Do viđenja skora!
I ustraj mi dično na polju kulture —
Od zanosa, vidim, da ne možeš zborit
Sred ponoćne ure — —!

Branko Cerovski.

FI-FOB, DUH ZAŠTITNIK.

Na istočnoj obali Pjamelana, rukava rijeke Iravadi, nalazi se šuma banana. Ona imade preko stotinu većih i do pô tisuće manjih stabala i drveta. Sjajne lovorove i krošnjate mirtine biljke rastu i uspijevaju kraj trskovače i širokolisnih pisanga u njezinoj sjeni. Hitri majmuni i šarene vjeverice love se po zračnom korijenju, a prekrasni indijski kolibrići gnijezde se tisućama u visokim krošnjama.

I jedno vrlo šareno ljudsko društvo taborovaše ondje. Bijahu tu dva Engleza, naime Mister Phelps i Mr. Shower, jedan kineski trgovac imenom Fi, jedan Lao-pung-kao i jedan Lao-pung-dam, to jest bjelokožni i crnokožni Lao, dva Kaduna i konačno dva Pegu-Birmana.

Kinez Fi opasao je dvije sablje, nadjeo je sebi kod društva čast čung-fua t. j. potpukovnika i vršio je službu tumača među Englezima i Indijcima. Usprkos njegovih sabalja bijaše on velika kukavica.

Urođenici bili su bosonogi, odjeveni u tanke kaputе s dugačkim rukavima; Laosi su ovili oko bedara languti, komad pamučne tkanine, a oboružani su bili svi kačin-puškama, koje se ondje prave.

Društvo je ručalo, a objed se sastojao samo od pečenih riba. Uza to se vodio razgovor, koji se, kako se činilo, ticao neke vrlo zanimljive stvari, jer se svatko trudio, da što glasnije viče, a kineski čung-fu strahovito je zveketao obim svojim posjeklicama. Samo su Englezi šutjeli, jer je Phelps imao upravo u ustima pola ribe, dok je Mr. Shower uzalud nastojao da izvadi bezobraznu kost, koja mu je prilično duboko bila zašla.

»Tin šat kvei tin, ti šat kvei ti — svako nebesko zlo neka se vrati u nebo, a svako zemaljsko zlo na zemlju!« vikaše Kinez. »Ja vučem lozu od Pat-faia, osam znamenitih plemena, pa se ne bojim! Ako ču-kia-čin, svećenik, reče, da su zločinstvo počinili Mang-trasi, tad neka im se taj čin vrati natrag! Treba da budu kažnjeni i da vrate plijen«.

»Jest«, povladi Lao-pung-kao, bjelokožni Lao. »Moj fi-fob kazuje istinu. Još nikada nije se on prevario. Mang-trasi su tatovi. Oni treba da predadu sat . . .«

». . . i da budu kažnjeni, rekoh!« upade Kinez. »Ako sada pođemo, za jedan sat smo kod njih. Ja sam bio jao-čang-ti i znam postupati s takvim lupežima. Takang, pakao, predobar je za njih. Dat ću im, da još prije dobiju pojam o njem. Okušat će vruće šibe!«

Ustade i nareže nekoliko batina, koje onda zatakne o pojas k sabljama.

Englezi su naime sinoć imali posjet nekoliko urođenikâ, plemena Mang-tra, koji su htjeli mijenjati voće za duhan. Izmjena je bila gotova; ali kad su Mang-trasi otišli, nestala je Mr. Showeru skupocjena ura, koja je imala ništa manje već šest kazaljki, a trebalo ju je navijati samo svakih četrnaest dana. Sva potražnja bila je uzaludna, pa su pozvali iz najbližeg sela jednoga boncu[3]), koji je trebao govoriti sa fi-fobom bijeloga Lava.

Svaki Indijac plemena Lao posjeduje jednog fi-foba, kućnoga duha zaštitnika, koga na putu nosi sa sobom. Duh može da stanuje u bilo kojoj stvari i odgovara na svako pitanje, koje se upravlja preko bonca. Lao-pung, kao duh zaštitnik mora da je imao dušu nekoga prastarog sanrija[4]), jer on stanovaše u jednom šupljem krokodilskom jajetu, što ga je nosio na uzici oko vrata. Bonco se dao izvijestiti o krađi, udaljio se na kratko vrijeme s jajetom i onda za plaću od jednoga tikala[5]), izjavio, da mu je duh rekao: Mang-trasi su tatovi. Društvo je pošlo, naročito na poticanje Kineza, da prisili lupeže na povratak njihova plijena. Oba se Engleza dakako u sebi smijahu na ovu pripovijetku o duhu, ali su također držali, da će uru naći kod Mang-trasa, pa su bili spremni da ih potraže.

CRNCI IZ AFRIKE S BRUŠENIM ZUBIMA.

Ručak je bio konačno gotov. Mr. Phelps progutao je ribu, a Mr. Showers također je sretno izvadio iz grla košticu. Zatim su pošli.

Naprijed je išao Kinez kao potpukovnik. Za njim su slijedili Englezi, a za ovima pak kasahu ostali u jednom redu poput gusaka. To su činili zbog gustoga bilja, koje je oteščavalo hodanje.

Doskora je ležala šuma bananâ iza njih. Sada su prolazili ispod vitkih paoma, tamarinda (istočno-indijske datulje) i cvjetnoga pamukovca. Pod lakim krovom od papagasa (drvo lubenica) blistahu se sjajno bojadisani cvjetovi bijeloga sljeza, pa i sama bengalska ruža naselila se ovdje. Gdje je tlo bilo manje vlažno, cvali su karamfilji, od urođenika zvani darahs, a razne vrste omorika, koje daju pokost i smolu, dizahu visoko uvis svoje krošnje.

Upravo je društvo prodrlo kroz guštaru bananâ, kad im dođoše u susret četiri čovjeka. Prednji bijaše gotovo bijele boje i nosio je odjeću hoei-hoiea, dok su drugi bili urođenici. Hoei-hoiei nazivaju ondje muslimane, koji su vrlo mnogobrojni i bave se unosnom trgovinom. Tek što je Kinez ugledao hoei-hoiea, već mu nazdravi izvanredno uljudni »čing-čing« — dobar

dan. Ovaj stade, pogleda ga prezirno i u čudu, pa odvrati: »Ti ovdje, Se-pen-tse, sine perčina? Zar nema kraja, koji bi bio pred tobom siguran?« Obrativši se Englezima, koje je odijelo odavalo, kojoj narodnosti pripadaju, nastavi engleski: »Ovaj čovjek bio je poreznik, ali jer je porez zadržao kod sebe, morade pobjeći. Sada je svagdje i bavi se svačim, što nije pošteno. Ako ste ga najmili kao tumača i vodiča, tad pazite na svoje džepove! Pred njim nije ništa sigurno«.

»Potpukovnik« se htjede opravdati, ali dobije od hoeia udarac kundakom u stranu, te je stoga skočio natrag sve do zadnjega Pegu-Birmana.

Mr. Shower pozdravi kretnjom ruke i reče: »Well, Sir, moje ure nestade!«

CRNICA IZ SUDANA (AFRIKA) S MASNICAMA.

»Tako! A gdje je?«

»Kod Mang-trasa, kako reče fi-fob«.

»Molim, pripovijedajte mi!«

Mr. Shower ga izvijesti o stvari. Hoei je slušao pozorno, a onda reče okrenuvši se Kinezu: »Ja upravo dolazim od Mang-trasa. Oni imaju svoju kolibu tamo kod dunatil-stabala. Čuo sam od njih, da su jučer bili kod vas, te sam uvjeren, da su vas okrali. Vraćam se natrag, pa ću s vama tražiti. Jao njima, ako sat nađemo!«

»Imaš pravo, Kuo-Ngan ekselencijo!« odvrati bivši poreznik zadovoljno. »Već sam narezao šibe, kojima ću mišljenje fi-foba poduprijeti«.

Pokaže na batine, što ih je nosio sa sobom. Hoei se nasmije kratko i reče odobravajući: »To je dobro. Ja ću se još bolje pobrinuti, da ih ne ćeš nositi uzalud. Dakle sada naprijed!«

Uvećana povorka krene, na čelu s tri hoeieva pratioca. Ali ovaj je sâm koračao kao posljednji iza Kineza. Kad su prošli skupine dunatil-stabala, rušilo se tlo gotovo okomito u jednu duboku pukotinu, preko koje bijaše povaljeno stablo gurdžun-drveta, obraslo raznim povijušama, te tako služilo kao prirodni most. S one strane širilo je orijaško vudoil-drvo golem krov od lišća, pod kojim stajaše kukavna koliba Mang-trasa. Stanovnici sjedahu pod strehom.

Trojica hoeievih pratilaca skočiše hitro poput mačaka preko povaljenoga stabla. Oba dostojanstvena Engleza i debeli Laosi slijedili su ih polaganije i oprežnije, premda je deblo bilo toliko debelo, da bi i više ljudi moglo zajedno ići. Ostali su oklijevali s prijelazom i to radi jedne naoko uljudne kavge među Kinezom i hoeiem. Onaj prvi htio je da pusti prije muslimana; ali ovaj je ustrajao kod toga, da bude zadnji. Svakako je imao svojih razloga za to i promatrao je oštro svaku kretnju »sina perčina«.

Konačno bijahu svi prijeko kod kolibe i sada saopći hoei razlog svojemu povratku stanovnicima, naime sumnju o krađi. Taj časak upotrebi Kinez te baci na strehu od bamsusovih šipaka neki predmet. Bio je uvjeren, da ga nije nitko vidio, ali musliman je to ipak opazio.

Mangtrasi uvjeravahu, da nemaju ni pojma o krađi. Jedan od njih iznese ispunjenu pticu i reče: »Mi smo nevini. Premda smo siromašni, ne krademo. Ovdje je moj Fi-fob. Pitajte ga, pa će vam reći, gdje je tat«.

Kinez se osjećao sigurnim, pa se stao hvastati. Izvukavši šibe, poviče prijeteći: »Ja sam čung-fu-ču, gospodar potpukovnikâ. Pretražit ćemo ovdje svaki kutić, pa ako pronađemo krađu i tata, onda će biti batinjan, dok šibe ne popucaju, a osim toga morat će kao posebnu kaznu proždrati Fi-foba, kojim bude otkriven!«

»Misliš li to ozbiljno, čin-ti-čung-fu, uzvišeni potpukovniče?« upita hoei.

»Držiš li, da se šalim? Zar ne leži i na nama sumnja? Ja ću nas opravdati time, da tseu-a, razbojnika, otkrijem«.

»Onda neka bude po tvojoj visokoj odluci. Tat dobiva udarce, dok šibe ne popucaju i mora izjesti Fi-foba, kojim ćemo ga otkriti«.

»Imaš pravo. Ja sam rekao i kod toga ostaje!«

Sad započne pomnjivo pretraživanje kolibe. Namještaj je bio isto tako bijedan kao i kuća i stanovnici. Nekoliko starih zemljanih sudova pokraj kukavnoga ognjišta, na kojima su još tinjali ugarci napola sagorena drveta, poderana kotarica od rogoza, za spremanje siribisa[6]), u kojoj se rojilo tisuće muha; to bijaše sve, što se nalazilo u prostoriji. Po zidovima trčala je svakojaka gamad. Hoei spazi utovljenoga geka[7]), koji se lijeno i umorno držao jednoga ugla. On ga prihvati i sakrije neopazice u džep svoga kaftana.

Naravski ure nijesu našli. Kinez je psovao i grmio, da su Mang-trasi drhtali. On je zahtijevao, da budu svi do jednoga bičevani, dok tat ne prizna djelo.

»Čekaj!« mišljaše hoei. »I ja imadem Fi-foba, dapače živoga; još me nikad nije prevario, pa će nam sada pokazati, gdje se nalazi sat. Izidimo! Ali jao tada tatu!«

Svi pođoše za njim pred kuću. On stane kod jednoga potpornja strehe, na koju je Kinez bio bacio uru, pa izvadi geka iz džepa. »Ovo je moj Fi-fob«, reče on. »Pazite, kako će brzo da nam poslužil« Zatim učini, kao da daje životinji

po tiho neki nalog i postavi je onda na zemlju. Geko je noćna životinja i ne podnosi danje svijetlo. Gušter, dakle, poteče brzo, da se sklone na tamno mjesto, te se popne što je brže mogao uza stup, kako bi pod krovom potražio zaštitu. »Evo, gore ide fi-fob!« poviče hoei. »Dakle mora ura ondje biti. Pogledajte!« Svi opaziše malen, žuti zamotak, koga dohvatiše pomoću bambusa. Bijaše to sat, umotan u onakav maleni pojas, kakav Mongoli i Kinezi često rabe kao dar iz uljudnosti. Bilo je dakle jasno, da je »potpukovnik« sâm kradljivac. Najprije je nijekao, ali konačno ipak priznade čin. »Sad ćeš da okušaš vlastitu osudu«, reče hoei. »Pojest ćeš mojega fi-foba i kraj toga dobiti batine, dok ne bude fi-fob iščezao u tvojem ždrijelu!«

»Yes!« smijaše se Mr. Phelps. »A vary famous pleasure — prekrasna zabava!«

Tat podiže silnu viku, ali uzalud. Jedan Mang-tras, veseo, što se može osvetiti za nanesenu uvredu, skine guštera i ubije ga. Onda ga položiše na užareni ugalj; gušter se nadune u brzo zaplamsaloj vatri i prsne. Zatim ga razderaše u komade. Šest Indijaca pograbe Kineza i obore ga na tle. Držali su ga čvrsto, dok je on derući se morao komad po komad gutati. Kadgod se usprotivio, dobio je udarac šibom. Nemoguće je opisati lice, što ga je pri tom krivio.

Konačno je kazna bila svršena. On skoči i vikne: »Tin-ču, tin-ču, gang-ču — gospodaru zemlje, gospodaru neba, gospodaru vode! Dosta mi je!«

»Ni izdaleka dosta!« odvrati hoei. »Nosi se odavle, inače ćemo iznova!«

»Yes, yes!« kimne Mr. Shower zadovoljno. »This execution is an extraordinary deligth — ovo izvršenje kazne izvanredno je zabavno!«

»Ne, ne«, odvrati Kinez. »Ja sam vaš vodič i tumač. Ja sam čung-fu. Šta ćete bez mene?«

»Ne treba te, lupežu«, odgovori hoei. »Ja ću sam odvesti Engleze do rijeke i onda im izabrati drugoga vodiča. Sada bježi, jer ću te inače ustrijeliti! Ali preporuči se uljudno, sine neba, ako ne ćeš više da uživaš batine!«

On podiže svoju pušku i naperi je na Kineza. Ovaj se prepane, učini dubok poklon i vikne: »Čing-leao — s Bogom! Ilu-fu-sing — zvijezda sreće neka vas prati na vašem putu!«

Tada on podbrusi pete i odjuri preko gurdžun-drveta te ga nestane za čas među drvećem dunatila.

»INDIJANAC« IZ JUŽNE AMERIKE, OBLIJEPLJEN PERJEM.

»Tien-pen-tse — o nebeski perčin!« reče bjelokožni Lao. »Kako trči sa fi-fobom u želucu! Neka se tako dogodi svakome tatu, kao njemu!«

»Yes!« nasmije se Mr. Shower spremajući svoj sat.

Preveo Vitomir Pakić. **Karlo May.**

---

[1]) pleme u Indiji, naročito u Sijamu.
[2]) utjerivač dugova.
[3]) japan. budistički svećenik.
[4]) sanzii, izumrli golemi gušteri.
[5]) sijamski novac.
[6]) narezani plodovi voćaka.
[7]) noćni gušter.

NAKIT U NEKULTURNIH (PRIMITIVNIH) NARODA.

Tko od nas može reći, da je prezreo baš svaki nakit i ukras na sebi?! Ne treba da baš svatko od nas ima zlatan satni lančić, ili prsten na ruci, ili iglu u kravati, ili naušnice, ogrlice ili narukvice — ali koja od čitateljica ili čitača naših nema bar jedno od toga? A sve je to manje ili više nakit, ukras. I bez njega bi se u stvari moglo biti — bez ikakve štete za svoje zdravlje, vladanje ili vrijednost. On dakle nije n e o p h o d n o potreban čovjeku. A što međutim vidimo u moderno doba? Da ljudi baš tome, što nije neophodno potrebno, nakitu svake ruke, priklanjaju toliku pažnju, da ga što više nakupe, da ne kažemo i to, da ga što više po sebi povješaju. Međutim nije to možda »porok« samo našega vremena. Tako je to bilo vazda, negdje više, negdje manje, kako u kojega naroda i kako u koje doba. Tkogod poznaje bolje povijest, zna, koliko se nakitom obilovalo na pr. u doba sjaja rimskih careva, u doba francuskoga kraljevstva, a kome napokon nije poznato bajoslovno blago Tutenkamunovo, među kojim ima sva sila nakita itd., itd. Ali sve to, što nam ovdje dolazi pred oči iz povijesti ili što zapažamo na sebi i na svojim suvremenicima — sve je to po-

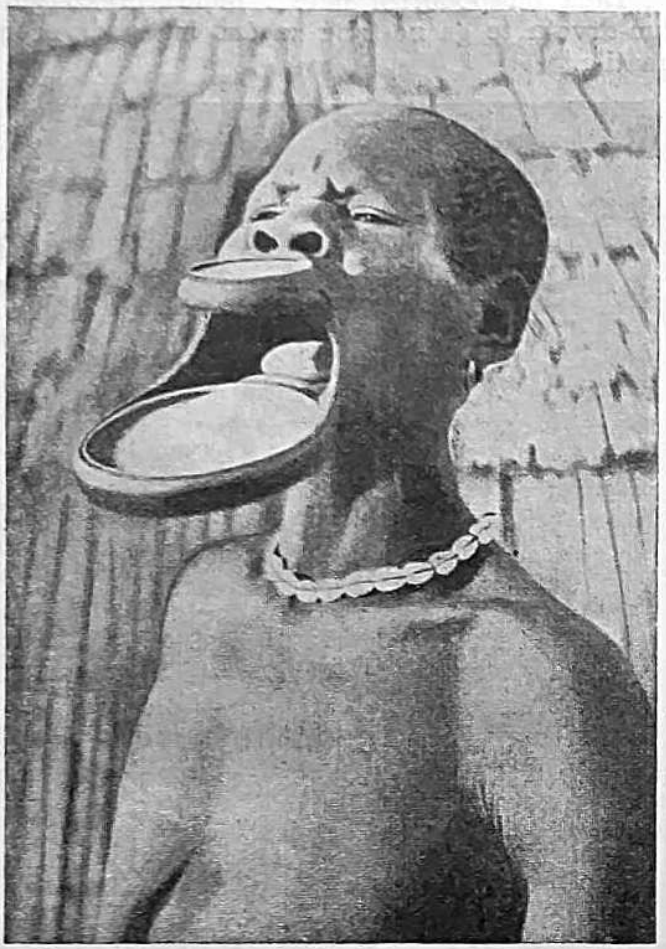

CRNICA IZ SUDANA S PLOČICAMA U USNAMA.

prijeko uzeto iz života t. zv. kulturnih, civiliziranih naroda. U njih eto nalazimo živu težnju za kićenjem i ukrašivanjem. Kakav je to sve nakit, od čega je i kakvih oblika — toga ćemo se taknuti malo dalje.

Nego većma bi nas zanimalo znati, da li se i ljudi divljih, primitivnih, nekulturnih naroda kite, a ako se kite, kakav je taj njihov način kićenja. Mogao bi tko pomisliti: kad su nekulturni, divlji, žive bliže prirodi, ne će u njih nakita jamačno ni biti, i ne treba im ga. Ljuto bi se prevario!

Nauka, koja proučava različne narode, njihove kulture i način života, etnologija,[1]) uči upravo protivno: ljudi ni iz najprimitivnijih naroda s najnižom kulturom prije će se odreći čega drugoga nego ukrasa tijela. Pače i oni od tih, koji u vrućim dijelovima zemlje ne imadu baš nikakve odjeće, već hodaju posve nagi, ne će zaboraviti nikako da tijelo nakite ma bilo i samim jednim kolutom oko ruke ili noge — ili čim drugim. Gotovo bi se moglo reći, da je nekim primitivnim narodima miliji i važniji ukras, nakit, nego sama odjeća.

I stoga će nam biti razumljivo, ako razgledajući nakite i ukrašivanje tijela u takvih nekulturnih naroda čitave Zemlje naiđemo upravo na bezbrojne vrste. Zapanjit će nas pri tom nerijetko njihovi oblici, ili ćemo se začuditi, od čega sve primitivan čovjek pravi nakit pa napokon vrlo često i način, kako nakit nosi ili gdje se na tijelu ukrašuje. Dovoljno je ogledati desetak takvih primjera sa različnih strana svijeta, pa da se o tome uvjerimo.

Pri tome ipak treba da razlikujemo dvoje: prvo ukras, kojim čovjek direktno ukrašuje koji dio tijela, na pr. šarama na koži, brušenjem zubi, pravljenjem različnih frizura od kose i slično, što sve ostaje stalno (ili dulje vrijeme) na njemu; a drugo nakit, t. j. sve ono, što na sebe stavlja ili vješa i što može odložiti, kad hoće.

I ako u prvoj skupini, među ukrasima, ima manje šarenila nego u drugoj, ipak su ti ukrasi nekulturnih naroda često upravo čudnovati i na prvi pogled nerazumljivi. Treba samo pogledati sliku 1.: Crnci iz Afrike, kojima su još u mlađim danima osobitom turpijom zubi sjekutići izbrušeni tako da ostanu kao šiljci među ostalim zubima (budu to sad samo gornji, sad i gornji i donji). Takvi eto zubi vrijede kao nešto naročito u nekih crnačkih plemena Afrike. Ali tko oba Crnca na sl. 1. bolje promotri, opazit će, kako im je i sva koža kao izbrazdana i nabrana. Te brazde ili bolje masnice, među kojima nastaju brazde, opet su samo ukras! Jasnije i upravo vještački izvedene vidimo ih na sl. 2. na leđima afričke Crnice. Izvedene su ovako često u nizovima, u osobitim linijama, a prave se na koži na više načina; koža se para, često i po više puta na istom mjestu, u Australaca ranice zamažu glinom, pa

ČOVJEK IZ ISTOČNE AFRIKE S TULJČIĆIMA U UŠNIM RESAMA.

[1]) Od grčkih riječi ethnos = narod i logia = nauka.

tako ostanu masnice, kad zarezi zarastu. Za paranje služi najprimitivnijima i oštar kamen, školjka i slično. Jedva bi trebalo napominjati, da i primitivni narodi kožu svoga tijela b o j a d i š u — ta to djelomice čine i kulturni ljudi. Samo što divljaci boje kožu drugim bojama, redovno od rudača ili zemlje, najčešće crvenom, crnom, pa naročito bijelom bojom. Poznati način trajnoga crtanja različnih crteža na koži, kojim se u Evropi vrlo često ukrašuju na koži mornari, vojnici, radnici itd. — a poznat je pod imenom t e t o v i r a n j e (ili t a t a u i r a n j e) — taj je vrlo raširen i među ovima, o kojima je ovdje govor. Redovno se za tu svrhu osobitim iglicama ili čitavim nizovima iglica (kao češljićem) ubadaju u kožu do krvi ubodi i manje brazdice, u koje se natre osobite boje, koja tu ostane, kad ubodi zacijele i ne može se više isprati (a ima i drugih načina). Ima još jedan način ukrašivanja kože, koji već donekle i prelazi u drugu gore navedenu skupinu, među nakit, a to je l i j e p l j e n j e p e r j a po tijelu — kako to prikazuje sl. 3. — čovjeka jednog »indijskog« plemena (Kajapó) iz južne tropske Amerike.

A što tek da kažemo o f r i z u r a m a ovakvih naroda? Već nekoliko samo ovdje otisnutih slika može da nas upozori, kako je i frizura u njih kao ukras važna — i koliko se pojedini takvi narodi i plemena svojim frizurama među sobom razlikuju. Eno na sl. 8. Papuanca sa Nove Gvineje (otok sjeveroistočno Australiji) s golemom pomno udešenom frizurom od rudaste crne dosta duge kose; ili na sl. 2. afrička Crnica, gdje se razabira, kako se frizura sastoji od samih čuperaka — a ti se prave na taj način, da se sva kosa u vrlo mnogo malih pletenica isplete ili se pramovi kose mažu ljepivom tvari (gdjegdje i glinom) pa se tako dugo drže. Dešava se, da te Crnice imadu čitavu svoju kosu tako smiješanu i namazanu, da se čini kao jedna bezlična masa na glavi. I na sl. 5. vidimo slično udešavanje čuperaka kose pletenjem — u Crnca iz istočne Afrike. A napokon na sl. 7. eno žene iz istočne Afrike (iz plemena Masai) — na njenoj glavi nema ni jednoga vlasa! One u pravilu glavu briju(!), pače ni obrva ne će da imaju, već ih čupaju. Nasuprot ovakvima prava su čudovišta od frizura u žena drugih nekih plemena, na pr. u južnoj Africi, gdje se i umjetnim sredstvima kosa produžuje, pa nastaju čitavi tornjevi na glavama žena. A ni muškarci ovih Crnaca — napose fićfirići i ratnici — ne zaostaju u brizi za frizuru, pa su dobro poznate na pr. vještački udešene frizure ratnika plemena Zulu (Zulukafara). Nije rijetkost, da se u ovakvih naroda frizura udešava i tako, da se samo pojedini dijelovi kose obriju, dok na drugim dijelovima glave dalje kosa raste.

Ako i ima među netom opisanim ukrasima tako čudnovatih, ne zaostaju ni nakiti nekih naroda po fantastičnosti za ovima. Treba samo pogledati sl. 4. pa da to bude na prvi pogled jasno. Kako je tu u afričkih Crnica još u mladosti usnica rascijepljena, pa se s vremenom polagano širi umetanjem sve širih i širih umetaka, dok ne dosegne »željeni« raspor, u koji se može umetati pločica, gdjekada i debela, gotovo kao čitav čep bureta, tako se ponose ovakvim »nakitom« i mnogi necivilizirani stanovnici južne Amerike (u Braziliji napose) — pa su jedni od njih pače i prozvani od Portugiza B o t o k u d i, po portugiškoj riječi za čep bureta »b o t o q u e«. Ali ne samo u rasporenim usnama, nego i u veoma raširenim rupicama ušne rese nose mnogi primitivni narodi slične nakite. Taj nam je pojav već bliži, jer se u bitnom približuje i evropskom nošenju naušnica. Ali kolika golema razlika — treba samo baciti pogled na sl. 5.!! Tu je rasporena ušna resa sličnim načinom

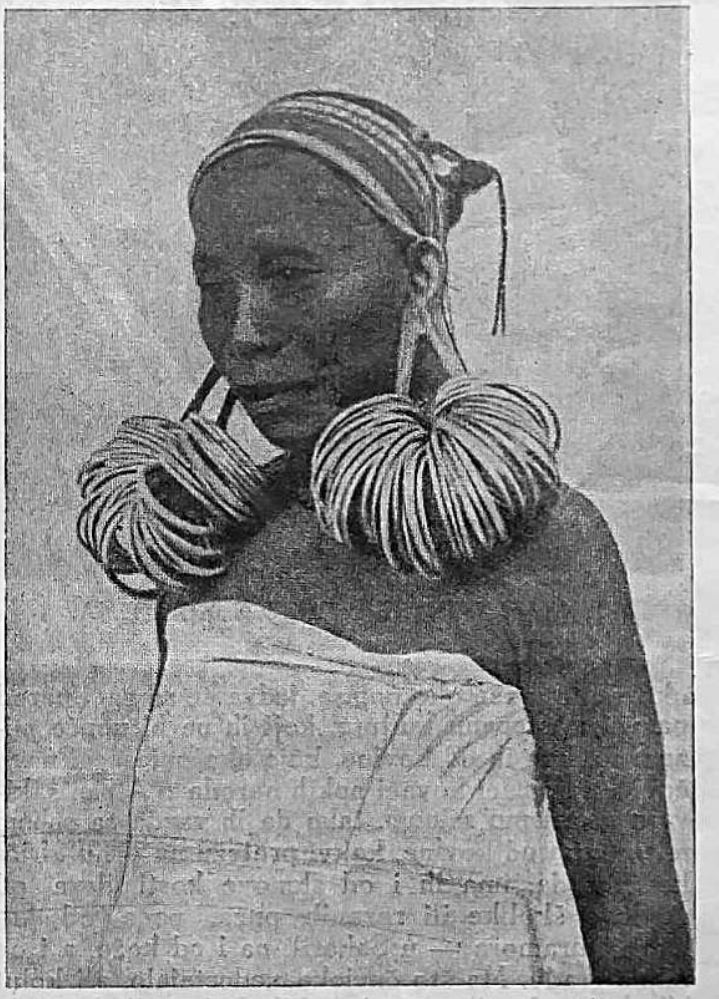

ŽENA IZ PREDNJE INDIJE S NAUSNICAMA.

rastegnuta (čisto i vješanjem sve težih predmeta) pa u raspor umetnuta dva omašna drvena tuljca, dok se inače mogu vrlo često naći u rasporu i ploče (drvene ili od drugoga čega) — slično kao u rasporu usana. Pače, putnici su naišli u Africi i na Crnce s čitavom kutijom od konzerva utisnutom u takav raspor ušne rese. Bliže je već našim naušnicama, što vidimo na sl. 6. Tu žena iz prednje Indije (od plemena Garo) nosi cio niz potežih kovnih koluta kao niz naušnica — pa joj se dakako ušna resa i raspor u njoj veoma razvuče s vremenom, kako se vidi na slici. Ide to u nekih naroda (na pr. u istočnoj Africi) tako daleko, da je teret koluta »naušnica« već toliki, te prijeti da ne razdere ušnu resu — pa treba pomoći: preko tjemena se skupovi koluta obaju uha spoje trakom pa ih tako zapravo tjeme drži! K o l u t i su zaista zaseban oblik nakita. Bilo na rukama, bilo na nogama,

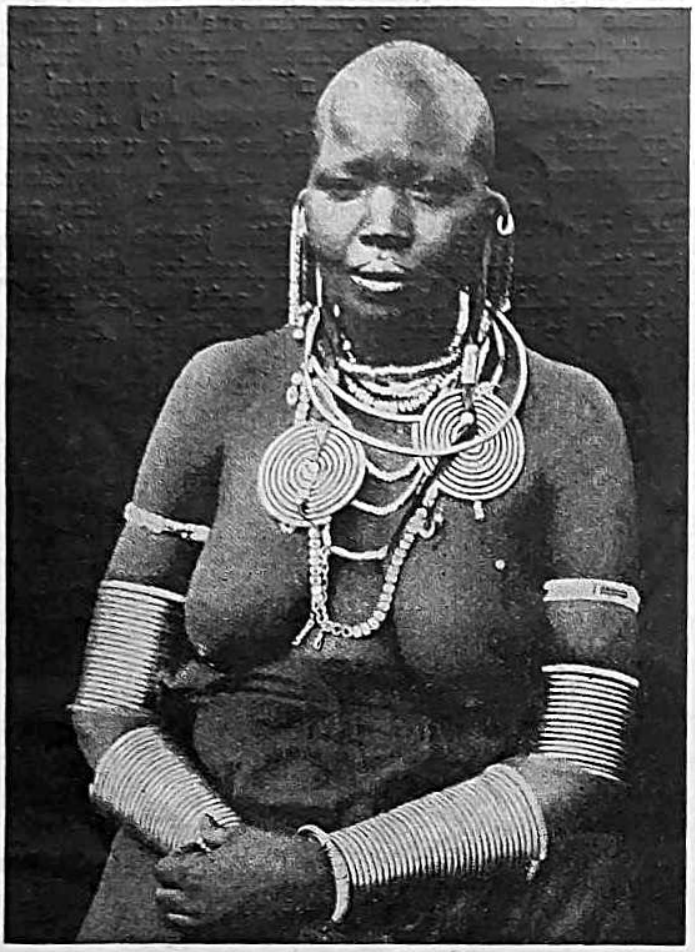

ŽENA IZ ISTOČNE AFRIKE S KOLUTIMA.

oko vrata, pače oko pojasa, jedva će se naći narod na nižem stepenu kulture, koji ih ne bi uopće poznavao. Ima ih od kovine, koje oko pojasa ili nogu čovjeku domaći kovači nekih naroda u Africi sakivaju na njemu samom, tako da ih vazda sa sobom nosi. Osim od kovine, kakvi pretežu na pr. u afričkih naroda, ima ih i od slonove kosti, drva, od dijelova školjke ili rezanih puža, pače od kamena (mramora — u Saharí), pa i od kože, a i od biljne građe. Ma što čovjeku nedostajalo, ali kolut bilo koje od ovih vrsta i na bilo kojem dijelu tijela — ne će uzmanjkati. A tek u plemena, koja mogu u tom pogledu da si dopuste više »luksusa«! Eto na sl. 7. žena istočno afričkoga plemena Masai: sva je puna koluta kovanih od željeza; mnoštvo je koluta jednog do drugog dovelo na kraju do toga, da su se zbog »praktičnosti« kovale naprosto spirale od kovine, imitirajući tim niz samostalnih koluta — i takve spirale vidimo na rukama žene sa sl. 7. Srodan nakit, oko mišića, vidimo i u Papuanca na sl. 8.

Ali u toga Papuanca razabiramo i drugi jedan nakit, koji nije ni u drugih kulturnih naroda neobičan: srednja je stijenka nosa probušena i kroz nju prodjenut štapić (od bambusa). Ti štapići budu sad tanji (kao ovdje) sad znatno deblji, ali jednako tako i koluti, pera, komadi školjke i t. d. Oko vrata ima i taj ogrlicu, a ispod nje — dva veprova zuba. Da bude taj nakit od veprovih kljova što izrazitiji i vredniji, puštaju Papuanci da uhvaćenim veprovima ove kljove izrastu što dulje, pače da se savinu kao u kolut, i to pospješuju tim, da gornji par kljova vepru odbiju, da ne smetaju rastenju donjih.

A što se sve za ogrlice upotrebljava?! Tu plodovi različnih biljaka (bobulje, oraščići i slič.), tu čaporci ptica i kljunovi ptica, tu sjajni oklopi različnih kornjača, nanizani u nizove, tu zubi najrazličnijih životinja a u brojnih plemena na različnim stranama, napose u ljudožderskih (kanibalskih), pače i ljudski. I pužiće, koštice životinja, pločice od nojeva jajeta i od školjaka — sve će to primitivac upotrebiti da si naniže đerdan — a da i ne govorimo o nizovima kovnih kuglica, lančićima, pače u novije vrijeme staklenih (kupovnih) perlica — što sve jednako ima svoje odlično mjesto među nakitima takvih naroda. I koliko će truda uložiti, da ovaj ili onaj nakit dobije ili sastavi. Koliko samo muke stoji stanovnike Melanezije (otočja na sjever i sjeveroistok Australiji) da si iz debele školjke izrežu, upravo izvrstaju kolute, a za vrtanje im služi ništa manje nego bambusov tuljac, koji svojim oštrim otvorom lagano reže školjku tim što ga vješt čovjek među rukama vrti amo tamo. Ili koliko pogibeljnih lovskih pothvata mora čovjek da izvrši da prikupi dovoljno zubi ove ili one životinje, ili ptičjih šarenih pera i sličnoga, ili napokon da pobije neprijatelja, da mu njihovi zubi ili pramovi kose posluže za nakit.

Krivo bi međutim bilo misliti, da sve, što je ovdje obuhvaćeno pod imenom nakit i ukras, ima vazda samo čisto ukrasnu svrhu, svrhu da čovjek zadovolji svoju težnju za kićenjem. Jedan dio nakita ima i drugo značenje ili je bar nastao zbog osobitih drugih povoda. Tako na pr. koješta čudnovato među nakitima ratnika u primitivnih naroda ima svo korijen u težnji, da se neprijatelju ne-

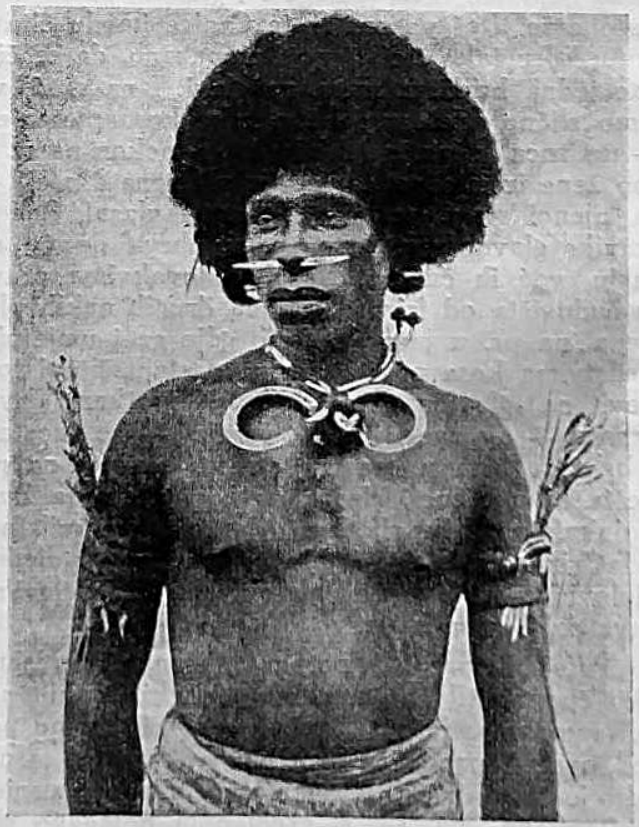

PAPUA S NOVE GVINEJE SA ŠTAPIĆEM U NOSU I VEPROVIM ZUBIMA NA PRSIMA.

običnom vanjštinom stjera strah u kosti; a obrnuto često je oružje postalo s vremenom, kad se već izobičajilo, naprosto ukras, i to pretežno poglavica i odličnika. No mnogi nakit ima i religijsko značenje i postanje mu treba tražiti u vezi s religijom; tako se misli, da gore spomenuti nakit od veprovih kljova stoji u vezi s poštovanjem mjeseca (kljova — oblik mlađaa!) a to je poštovanje na pr. upravo na Novoj Gvineji živo razvito. Mnogo je štošta među nakitima i ukrasima postalo i kao vanjski znak podrijetla, plemenske pripadnosti, ili pripadnosti ovoj ili onoj kasti, društvenom sloju, dakle kao neke vrste znak, kao što su današnji naši društveni znakovi (»značke«). Dovoljno je za ovo spomenuti samo različne figure ili znakove, koje mnogi nekulturni narodi trajno ubilježuju u kožu spomenutim načinom tatuiranja ili masnicama. — Naposljetku mnogi nakiti imadu i jednu zasebnu svrhu: oni štite čovjeka od zlih sila, demona, od uroka, i sadrže obično osobitu kakvu tvar. Tako u Africi Crnci često imadu oko vrata uzicu s jednim ili više klipića od drveta, kadikada šupljih ili čim ispunjenih. Ovamo bi trebalo ubrojiti i način, kako se primitivni Australci vladaju prema svojim pokojnicima: uzmu od njih neke kosti, vješaju ih oko vrata i nose dugo vazda sa sobom — da im pokojnici ne naškode. Upravo svi ovakvi nakiti i nisu isprva nakiti, već samo sredstva praznovjeraca za zaštitu od zlih sila, amuleti ili amajlije, ali s vremenom ipak postaju i oni na neki način za čovjeka, koji ih nosi, ukrasni predmeti (treba se samo sjetiti dragocjenih amajlija, od dragih kovina i drugoga skupocjenoga materijala izrađenih, što ih nalazimo na pr. u Evropljana).

Što napokon razabiramo iz čitava ovog kratkog pregleda nakita i ukrasa u nekulturnih naroda? — Prvo to, da se u njih i muškarci pored žena obilato kite i uopće tijelo ukrašuju. Drugo: ako pomnjivo isporedimo ocrtane nakite i ukrase s onima, što ih danas civilizirani ljudi, kao što smo mi Evropljani, upotrebljavaju — vidjet ćemo doista neke zanimljive — i ako daleke — s l i č n o s t i. Eno ogrlica od sitnijih plodova, nanizanih na uzici, a što evo nose evropske dame danas oko vrata? Nizove od (umjetna) biserja, od crnih ili bijelih, žutih itd. bobulja od drva, celuloida ili drugih tvari. Eno koluta oko ruku i nogu — a što se danas nosi oko zapešća? Koluti od kovina, od slonove kosti ili druge koje tvari. Eno pera na glavi — a tko ih nije zamijetio na današnjim a kamoli starijim ženskim šeširima? (Koliko je samo nojeva izgubilo glavu zbog svojega perja za ukras damama!) A zar je bušenje ušnih resica u nas (u jednom dijelu Evrope ne samo u žena već i u oženjenih muškaraca) nešto drugo, nego ono u nekulturnih? Tek je mnogo umjerenije. I još bi se gdješto dalo nabrojiti. A sve to i slično upućuje nas na jednu osnovnu istinu: da čovjek i onda, kad je već vrlo daleko od kolijevke svoje kulture i od primitivnoga stanja, s kojim se počeo razvijati, još uvijek i tada ima sklonosti, jednake onima, kakve su mu bile i u ono doba, dok je današnji kulturan čovjek (Evropljanin, Američanin itd.) bio još nekulturan, na stepenu, na kojem su mnogi od naroda, od kojih su ovdje uzeti primjeri nakita i ukrasa. On i tim pokazuje, kako u srži ljudskoga duha ima nešto svuda i svagda jednako, i ako se to u različno doba i u različnih naroda u različnim oblicima očituje.

SKICA IZ HERCEGOVINE.

»List je pao, zemlja se ohladila od sparine. Puta se odmorila i biće lova vanj takoga, ...« — poručio mi Ahmet Jamaković, da izidem u lov na Rotimlju, čim sam došao iz Zagreba. I dok se malo odmorih i kiše prestadoše, pođoh prvi dan katoličkoga Božića, i nakon četiri sahata pješačenja izidoh na Rotimlju. Odsjedoh kod komšije Salihage Džokle. Toga dana se nemađaše kada loviti, nego kad mrak pade, odosmo u Jamaka na sijelo. Soba malena, »topla kô hamman[1])«, a dim se vije iz desetak lula i cigara. Govor svagdašnji: rđava godina, porez težak, duhan se slabo plaća, banka pritisla. I da se na čas zaboravi svagdašnji jad, uzima Ahmet gusle i pjeva Sil-Osmanbega od Osika i junaka Ahmedbega Ljubovića s Nevesinja ravna, kako ide kroz vlašku ordiju[2]), da traži pomoć od budimskoga vezira — murtatina[3]) carskog. Pa u muhačkom polju sustiže svoga druga, koji mu se iznevjerio.

Sava Raja s Nevesinja ravna
Ista sluga bega Ljubovića,

koji nosi pismo od bana janočkoga njegovu rođaku budimskom veziru. Bije ga, dok ga ne ubije pred budimskom kapijom. Ulazi veziru »u čizmama i u kalčinama«, dželati[4]) mu se ni primaknuti ne smiju. Nagoni vezira, da kupi vojsku. Vodi vojsku pod Osik. Ubija vezira. Ubija sedam kapetana. A kad mu jedan kapetan ubije konja, koji pritisne Ahmedbega, pada i njegova glava. Ali Ljubović ne da glavi da padne na tle, u zraku je uhvati, turi je pod lijevo pazuho i sveže kapetana, a onda umre. Nalazi ga Sil-Osmanbeg. Siječe kapetana, a Ahmetbegu pravi turbu[5]), koju čuvaju četiri vojnika. Kako tada, tako i danas, kad su Osik izgubili Turci.

I razgovor se nastavlja:

»Vazda je Hercegovina rađala junake. Vazda je u njoj bilo pustih delikanlija[6]), a u cara murtata.«

»Ahmedbeg je bezbelli[7]) bio dobri.«

»E, jadan, onda se nije psovalo. Stariji se poštovali, a svi se Boga bojali.« . . .

Osipnje se sa sijela. Vrijeme da se spava.

Ujutro dolazi Ahmet. Naizmjence nosimo pušku. Vješt je lovac kao i pjevač. Puškara se. U mrak dolazimo Džoklinoj kući . . .

Sutradan idemo ja i Salihaga u Dabricu, dva sahata od Rotimlje. Lovom idemo, pa ostavljamo i pet sahata. Nailazimo putem na Topolovnik vrelo, što ga ozida Ahmet-paša, sin Hercega Stjepana.

U Hođovu se odmaramo kod Huse Martinovića. Stara kuća, bogatiji seljaci. I oni se tuže. Porez velik — tri hiljade dinara. Za kuću kažu, da je iz grčkoga vremena. Uopće narod ovuda za starine kaže, da su iz grčkoga vremena. A starina

ima vrlo mnogo. Podrum je u kuće na svod, »ćemer«, kako kažu.

»Vezali smo po devetnaestero goveda u nj, a sad nema nego sedmoro-osmoro,« kaže stara Hasanovica.

Od kuće idemo priječcem uz brdo. Salihaga priča anegdote o dvojici braće Behrama: Aliji i Omeru. Alija je bio bogatiji, pa ako je i Omer trebao kakav dar dati, ako bi gdje do obraza došlo, vazda mu je Alija sjedeći uza nj, sasuo u džep pet šest groša, da se i on pokaže.

Milovali su se, štono riječ: »Pod njima se dobri konji ljube«. Ako je jedan imao posla u Mostaru, išla su obojica i gdje bi drugima trebalo trošiti četiri sahata hoda, oni su za dva stizali. I po gradu bi zajedno išli.

Jednom se Omer odmače u gradu od Alije. Poslije nekoga vremena, kad se susretoše, upitat će Alija Omera:

»Gdje si to bio?«

»U aščinici[8]).«

»Pa šta si jeo?«

»Baklave[9]).«

»A pošto je?«

»Komad — karantan[10]).«

Alija uniđe, a Omer za njim. Ponudi Alija i Omera, ali on ne htjede. Alija pojede dvanaest komada, a kad pođe da plati, Omer iziđe i stade kraj vrata, da gleda, šta će Alija raditi.

»Pošto je, majstore?«

»Komad — groš.«

Ljutit Alija plati četiti plete[11]), pa na vrata. Ide on jednim krajem ulice, a Omer drugim. Kako kroz grad, tako gotovo i do kuće. Tek se Alija zaustavi uvrh Kvanja kod Isakove kahve.

»A što me, brate Omere, prevari?«

»Brate Alija, da se jednom u životu najedeš baklave.«

»A brate Omere, taman si pravo učinio, na moju dušu. A šta bi bilo, da ja nijesam imao plátiti?«

»Znao sam ja, da ti imaš para.«

»Na moju dušu, da ne imadoh pare pri sebi, ubih te iz ove puške.«

*

Jednom opet Alija vodio nekim poslom konja, pa se slučajno okrenuo na nj, a konj usplahiren trznuo ularom, iskolačio oči i zinuo. Alija za pušku, pa tres, konja u čelo. Odatle kući bez konja...

»Brate Omere, umalo me konj ne izjede.«

»Kako, brate Alija?«

»Jest Boga mi, ništa što me nije proždr'o.«

»Pa, brate Alija, što ga ne ubi?«

»I jesam, brate Omere, Boga mi.«

»I neka si, Boga mi.«

Veze Salihaga riječi i polako odmičemo.

Na vrh brda neka stara gradina, koja je vladala u svoje vrijeme dubravskom kotlinom. Suhozidina još uzgor. Kamenje u zidu od pola tone. Spuštamo se u Dabricu. Vidi se žandarska stanica i džamija.

Odsjedamo kod Velage Begovića, zeta Salihagina. I njega je stara kuća, na tri kata. Prizemlje je također šćemereno. Njegov pradjed došao iz Turske pred trista godina i tu odsio i podigao džamiju. Tarih[12]): 1018[13]).

I tu govor o bijedi! 50.000 ljudi otišlo bi iz Hercegovine, i dalo zemlju samo za putni trošak, kad bi imali kome prodati. Pa kamo bi otišli. Kamo bilo, jer nigdje nije teže kao ovdje ove godine. Božić je, a većina je davno samljela zadnje svoje zrno žita. Za mjesec dana ne će imati nego deseti svoje žito samljeti, a tko ljeto dočeka, bit će mu i dugo i široko.

Sutradan idemo ja i Velaga na Koštur.

Stara je to gradina, nepun sahat hoda udaljena od džamije. Na vrhu jednoga brda, sa tri strane nepristupna strmina, a od sjevera malo polo žitiji pristup. Grad je dug stotinjak metara, a gdje je najširi oko četrdeset. Opasan je tvrdim zidinama, mjestimice porušenim. Tri kule stoje u razvalinama. U dubini od sto metara dere potočina.

Prije sam čuo za taj grad, da se zove »Koštun« i to radi toga, jer je bio tvrd, kao što se i tvrdim orasima i bajamima kaže »koštuni«. Međutim Velaga je starac od sedamdeset i pet godina i može mu se vjerovati, tim više, što postoji narodna pjesma »Kraljević Marko i Mina od Kostura«. Postoji ovdje u narodu i legenda o tome, samo za »Minu« kažu »Nina«.

»...Kad je sultan osvajao Hercegovinu, pričao mi je Velaga, za najdulje se branio Nina u Košturu. Dvije su paše kušale silom zauzeti grad, ali su poginuli i sad im se nalaze turbe u dabričkom haremu[14]). U to je Nina oteo ženu Kraljevića Marka i Marko zaište od sultana trideset naoružanih vojnika, da njima zauzme Koštur. Sultan mu ih dade, a Marko ih zaogrne bugar-kabanicama i dade im motike, a sam se preobuče u kaluđerske haljine i pođe s njima u Koštur. Na potoku vidje ženu, gdje pere haljine, ali joj se ne htjede javiti, a ni ona njega ne poznade.

Uniđe u grad i reče Nini: »Čuo sam, da imaš velike vinograde, pa sam evo poveo trideset težaka, da kopaju, ako ti treba!« Nina pristade i reče: »Evo sam ukrao ženu Kraljevića[15]) Marka, pa mi je vjenčaj, kad si kaluđer!« Marko reče: »Pa umr'o je Kraljević Marko. Meni je od miraza Šarac zapao«. Nina se obraduje toj vijesti. Uveče zapita Marko:

»Je li izun[16]), da malo poigram,
Da poigram sitno, kaluđerski?«

Nina dopusti. Marko poče igrati, a pod njim se stade lomiti pod. Nina reče: »Meni se čini, da tebi nije Kraljević Marko u rodu, nego da si ti glavom Marko«. — »Pa i jesam«, viknu Marko i skoči na noge, poteže sablju i posiječe Ninu. U Nine su bila tri brata: Šćepan, Vidoje i Jasenko. Razbjegnu se oni kud koji, a Marko se natište za njima. Pobije svu trojicu. Gdje je Šćepana ubio, podiže se selo Šćepan-Krst, gdje pogubi Vidoja, podiže se Vidovo polje, a selo Jasena kazuje za Jasenkovu smrt. Zidine gradske mjestimice razori. Komadi zida, dugi po desetak, a visoki 4—5 metara, srušeni leže u potočini.

Katolici napraviše groblje u gradini, gdje su se zakopavali do 1918.

Vjetar je zavijao u pustoj gradini, dok je Velaga svršavao priču.

Kiša nas je potjerala i mi jedva ugrabismo

do Pažinove kuće. Tamo nas je čekala pita sirnica i komad božićne zaoblice.

Sutradan po ručku vratismo se ja i Salihaga na Rotimlju. Seljaci su gonili na konjima i magaradma duhan na vagu. One, koji su se iz Stoca vraćali, pitali smo, kako se plaća.

»Nikako, dvadeset dinara po kilu. Ne može zaleći.«

Na Rotimlji nas dočeka kiša. Nikud ispod krova. Jedan se komšija oborio na smrtnu postelju. Leži u kući. Pod je nabijen ilovačom, a pod bolesnikom komadić uprljana gunja. Sušica.

»Brate Salihaga, ako mi vakti-sahat[18]) ubrzo dođe, gledaj mi djeci koju paru, da me zakopaju. Nemaju, brate, nigdje ništa«.

»Ne brini se ti zato. Nitko nije ostao nezakopan. Nego, brate, tobu istigfar[18]) i ćelimei-šehadet«[19]).

»Halali,[20]) brate«.

Sjedimo tu večer opet u Ahmeta. On nam pjeva o Osmanu Arnautu i kad pjesmu svrši, priča nam neki Šejtanić »priču bez imalo istine«. A onda opet Ahmet uzima gusle i pjeva o hodži Čupriliću. Duga je pjesma i on je u poli prekida, a od druge nam pole ispričava sadržaj.

Razgrijani vatrom peći i pjesme razilazimo se sa sijela, puna srca na spomen slavnih predaka.

Ujutro se vraćam u Mostar. Ahmet me prati komad puta.

»Kad ćeš opet amo?«

»Bože zdravlje, eto ljeta«.

»E pa 'ko će, nek se je zdravo. Alahemanet.«[21]).

»Alahemanet«.

Alija Nametak.

[1]) banja, [2]) vojska, [3]) izdajica, [4]) krvnik, [5]) mauzolej, [6]) junak vruće krvi, [7]) sigurno, zaista, [8]) javna kuhinja, [9]) slatko jelo, [10]) sitan novac u tursko doba = 4 pare = 2 helera, [11]) srebrn novac. Vrijednost 3½ groša. Groš = 20 helera, [12]) datum gradnje na javnim zgradama, [13]) godina po Hidžretu (Preseljenje Muhamedovo iz Meke u Medinu) Sada je 1346. Muslimani računaju mjesečne godine, [14]) groblje muslimansko, [15]) zanimljiv naglasak, kako ovdje izgovaraju Markovo prezime: Kraljèvić, [16]) slobodno, [17]) samrtni čas, [18]) pokajanje, [19]) rečenica Vjerovanja, [20]) prostil, [21]) Bogu te preporučujem.

LISTAK

† VJEKOSLAV KLAIĆ.

Dne 1. srpnja o. g. ostavio nas je zauvijek još jedan čovjek svijetla imena i spomena među Hrvatima i svim Slavenima: Vjekoslav Klaić, ne samo nenadoknadiv hrvatski historik, već i uopće kulturni radnik i rodoljub rijetka karaktera. Tek kad se ogledamo unatrag i prijedemo duhom sve ono, čim je Klaić svoj narod zadužio kroz više no 50 godina rada — onda tek možemo pravo da osjetimo što smo izgubili i što ćemo jedva moći da nadoknadimo. Život i rad Vjekoslava Klaića ima u sebi nešto neobično značajno i visoko, mogli bismo upravo reći »hrvatsko« u najboljem smislu te riječi — onako kako to imadu i drugi mnogi njegovi drugovi pregaoci iz hrvatskih redova — s kojima negdje tamo na poljanama onoga života provodi smireniji život nego mu je sudbina dala u njegovoj domovini.

V. Klaić se rodio g. 1849. u Garčinu i kao vazda uzoran dak svršio srednje škole u Varaždinu pa Zagrebu, a sveučilišne nauke (zemljopis i povijest) u Beču. Već je tada literarno radio, napose surađivao u »Vijencu«, kojemu je poslije postao i urednik. Stupio je najprije u službu kao profesor na gimnaziji u Zagrebu, i tu je u svemu punih 20 godina služio. Međutim je zbog svojih naučnih radova i glasa, što ga je stekao kao vrstan historik, pozvan najprije za zamjenika (suplenta) na stolici za hrvatsku povijest na sveučilištu u Zagrebu, onda za docenta, da napokon bude imenovan g. 1893. profesorom opće povijesti na ovom sveučilištu. Tu je vršio službu sve do g. 1922. i tada je umirovljen, i ako je duševno bio još tako svjež, da je mogao intenzivno raditi — upravo do zadnjih svojih dana. A ti su mu zadnji dani bili gorki kao malo koji u životu. I nije bez sumnje krivo, što su dobri poznavači pokojnoga historika Klaića govorili, da su potresni događaji od 20. lipnja ove godine i poslije toga dana, koji su se i Klaića kao čelična Hrvata duboko kosnuli, samo ubrzali njegovu tešku boljeticu i prekinuli nit njegova plodnog i za sve nas dragocjenog života. Sve do posljednjih časova pratio je upravo divskom bistrinom duha događaje i nije u tom klonuo, kako klonu obični ljudi. Bio je čovjek neobično jaka i živa duha, jedna eminentna duševna energija, koja se nije dala slomiti ni onda, kad je starac pred više godina ostao gotovo bogalj slomivši nogu, ni onda, kad ga je posljednja teška bolest prikovala uz ležaj! Međutim boljih svjedoka tome i ne treba nego samo ona gotovo biblioteka radova, rasprava, knjiga, cijeli nizovi godina djelatnosti riječju i organizatorno kao profesora, urednika »Vijenca«, »Gusala«, kao predsjednika i agilnoga radnika »Hrv. glazbenoga zavoda«, pa »Matice Hrvatske«, kao člana Jugoslavenske akademije u Zagrebu — i drugdje, što bi jedva bilo moguće ukratko sve izbrojiti. Njegova »Povijest Hrvata« (u 6 svezaka do sada), pa napose znamenita »Povijest Bosne« (1882), »Život i djela Pavla Rittera Vitezovića«, »Kronika Antuna Vramca«, njegova monografija »Zagreb« — da se ne nabrajaju sve ostale manje i veće radnje — sve je to ovjekovječilo ime Vjekoslava Klaića među Hrvatima. Ne samo što je kao naučnjak bacao luč u historiju Hrvata, već što je kao stručnjak znao da predaje svoje duboko znanje i širim krugovima. Tko ne će sa slašću uzeti u ruku njegova djela o Ritteru Vitezoviću, njegov historijski prikaz grada Zagreba, »Povijest Hrvata« i druga neka djela, gdje kao malo tko zna da suhu historijsku istinu preda svom čitaocu plastično, zanimljivo i živo iznoseći činjenice, kao da mu se pred očima odigravaju. Tu i jest jedna od velikih književnih osobina Klaićevih.

Za svoje je naučne zasluge bio imenovan od praškoga češkog sveučilišta i od zagrebačkoga za počasnog doktora filozofije (doctor honoris causa).

A što je dobio za svoj patriotizam?! Malo ili ništa. Istina, svuda ga je pratilo priznanje i visoko poštovanje svih Hrvata i ostalih južnih Slavena pa i svijeta preko naših granica, ali život njegov nije nigda bio ružičast, onakav, kakav bi jednom Klaiću dolikovao. Jedva je dobio i pod stare dane doživotnu rentu kao zaslužan čovjek. A bio je uza sve to čeličan značaj i dobri poznavači pokojnoga Klaića znadu cio niz događaja iz njegova života, koji utvrđuju svijetli njegov i dosljedni karakter. Treba samo napomenuti, kako je s visoka odbio nagradu ne male svote od 20.000 dinara za svoje požrtvovno sudjelovanje kod kulturno-historijske izložbe grada Zagreba god. 1925. — a nije mu ta nagrada nikako bila suvišna!

Četiri su upravo vrline, što su Klaićev život učinile tako dragocjenim i plodnim: prava mravinja radinost, bez oduška — nepokoleban i ravan karakter i vezan s nikad nepomućenim hrvatskim patriotizmom — pamćenje zaista rijetke sigurnosti i trajnosti — i napokon neki uvijek svježi optimizam i životna radost. Rijetke vrline u naše doba! Rijedak čovjek, kome zbog svih tih zasluga i vrlina neka bude vječna slava i laka hrvatska gruda! —i

† MARTIN KUKUČIN (Dr. MATEJ BENCUR).

Dne 21. svibnja ove godine umr'o je u Pakracu najveći slovački realista, liječnik dr. Matej Bencúr, koji je u književnosti poznat pod imenom Martin Kukučin. Dne 25. svibnja pokopan je Kukučin uz veliko učešće slovačkih i hrvatskih kulturnih radnika na zagrebačkom Mirogoju u Arkadama.

Rodna mu je zemlja Slovačka na posljednjem njegovom putu u Zagrebu izrekla na usta svojih kulturnih predstavnika, tajnika Matice Slovačke iz Turčianskog sv. Martina, prof. Rudolfa Klačka i predsjednika saveza slovačkih umjetnika, Josefa Sivka, kako voli svog najvećeg sina šaljući mu posljednje pozdrave slavenskog pijeteta.

Rodio se god. 1860. u moravskom selu Jasenovi. U vrijeme zatvaranja slovačkih srednjih škola sa strane madžarskih vlasti Kukučin se selio s jednog zavoda u drugi, dok nije svršio učiteljsku školu u Kláštoru pod Zniovom. Neko je vrijeme učiteljevao u svom rodnom mjestu. Privatno je položio gimnazijsku maturu i otišao u Prag, gdje je svršio medicinski fakultet. Kao mlad liječnik ode u Selce na otok Brač. God. 1907. ode u južnu Ameriku među hrvatske koloniste. Među hrvatskim je iseljenicima stekao M. Kukučin trajne zasluge kao liječnik, kao duševni vođa i politički borac. God. 1922. vraća se u Evropu, da opet g. 1925. na kratko vrijeme ode u južnu Ameriku, da uredi pitanje svog imutka. Slijedeće se godine vraća u domovinu, gdje boravi u Turč. sv. Martinu, poslije se nastani u Zagrebu, a od srpnja 1926. g. bio je liječnik u Lipiku. Godinu dana poslije toga umro je Kukučin, posljednji velikan dičnog slovačkog književnog triumvirata (Hurban-Vajansky, Hviezdoslav i Kukučin).

Probijao se mučno kroz život. To je najvećma i djelovalo, da se u njem izgradio realistički nazor o životu.

Prema uzoru ruskih realista, kojima je viši moralni pokret također realnost, po uzoru Gogolja i Tolstoja, s kojima je imao ličnih veza, opisuje život sela, s njegovim specijalnim figurama gazda i bezbrižnih gazdarica, obrtnika, pastira, župnika, njihovih slugu i dr.

U Kukučinovu stvaralačkom radu s udivljenja vrijednom jasnoćom i snagom saliven je jedri, čisti i posebni život slovačkog seljačkog svijeta u punoj materijalnoj, moralnoj i duhovnoj istini, onaj život, kako ga slovački seljaci žive u Oravi i Hontu.

Njegova su se djela raširila u slovački narod, ona su u najboljem i najplemenitijem smislu pučka — govore duši naroda, kojoj su vrlo bliska shvaćanjem, sadržajem i oblikom, ali su ipak visoko umjetnička.

Kao dobrovoljni slovački emigrant Kukučin kroz 30 godina nije čuo slovačke riječi, a ipak je velik umjetnik slovačkog jezika i briljantan stilista. Kukučin je sačuvao svoj materinji jezik u svoj njegovoj punoći i čistoći. Tko samo prolista novi slovački rječnik M. Kálala (Banjska Bystrica 1924.) opazit će, kako je Kukučin obogatio slovački jezik. Kao slovački jezik konzervira se samo zlato, samo dijamant. Taj je dijamant sačuvao Kukučin u svojim djelima.

Kao pučki učitelj istupa Kukučin u javnost crticom »Sa gradske ceste« (1883.) i od toga vremena neprestano stvara sve do smrti. On se doduše kroz godine rata ne

† MARTIN KUKUČIN (Dr. MATEJ BENCÚR).

javlja u javnosti, ali nema sumnje, da je i tada mnogo pisao. Za svojih studija u Pragu afirmira se Kukučin kao odličan realist. Glavne su mu novele: »Risulja — jalovica«, »Mišo«, »Prazničke misli«, »Rekruti«, »Dies irae« i dr. U noveli »Slijepa kokoš i zrno« opisuje Kukučin humorističkim tonom sve one klance — jadikovce, kroz koje mora student prolaziti. Oveća novela »Mlada ljeta« (1889.) također iznosi autorove uspomene na đački život.

Iz života hrvatskoga gradića na ostrvu Braču crpe Kukučin građu za svoj glavni roman »Dom na obronku« (1903—4.), koji u glavnom crta uzaludan pokušaj, da se brakom povežu dva roda: plemićki i seljački. Mate Berac, glavni junak romana, tip je hrvatskog seljaka, s bogatim unutrašnjim životom i strogim životnim nazorima. U romanu autor preporučuje i Hrvatima i svojim zemljacima, da na svojoj baštinjenoj rođenoj grudi razvijaju što intenzivniji rad. Majstorski opisi, dar najfinijega opažanja, rijetka psihologija dadoše ovom romanu laskavo mjesto. To je roman, u kojem kulminira predratno književno stvaranje Slovaka.

Posljednje mu je i najveće djelo »Majka zove« (Trnava, 1927. u pet svezaka), gdje iznosi šaroliku i mirnu

kalejdoskopsku kompoziciju životne mudrosti, iz koje izvire utopija o budućem pravednom, socijalnom poretku. Gradu za to djelo crpe iz života južnoameričkih Hrvata.

U tom je djelu iznio Kukučin i sebe: ocrtao je čovjeka životne aktivnosti, sunčanog optimizma i nepokolebljive vjere u civilizaciju, koja ima da ukloni sve razmirice i pridonese mir svemu čovječanstvu.

S tom je vjerom umr'o i Kukučin: to je vjera, do koje dolaze samo najveći i najsilniji životi.

U jednom od svojih posljednjih radova »Klupko«, što je štampao u organu »Matice Slovačke«, »Slovačkim pogledima« (uređuje Š. Krčmérp u Turč. sv. Martinu), oživljava Kukučin Štúrovo preporodno doba.

Kukučin je napokon napisao i jednu dramu (»Komasacija« u 4 čina) i dvije knjige putopisa: jednu iz Dalmacije i susjednih krajeva, a drugu iz Patagonije.

Moderna slovačka proza našla je u Kukučinu sjajnoga predstavnika. Iz njegovih djela izbija mila, topla i srdačna aroma slovačkog i hrvatskog sela. I hrvatski i slovački čitatelji dive se misaonoj i moralnoj dubini Kukučinovog romana, a na ovoj kratkoj noveli osjetit će i hrvatski srednjoškolci, da im govori slovački klasik.

NOVE KNJIGE.

Živko Jakić: Povijest staroga vijeka, za niže razrede srednjih i njima sličnih škola. Tu knjigu, koja je izišla iz štampe ovih dana i dobiva se u svim knjižarama za Din 30.—, oglašujemo i na nju upozorujemo zbog nekih osobitih razloga. Premda je knjiga napisana u prvom redu za školsku upotrebu, ipak je tako obrađena, da će se s njom svatko rado pozabaviti i u vrijeme dokolice i odmora. Ona krasnim izborom i rasporedom materijala nadvisuje sve naše slične dosadašnje knjige. Ta pogledajte samo, koliko ima u njoj slika: na 160 strana dolazi 167 slika! Sve je živo i zanimivo. Pogledajmo već na prvoj stranici Tutankamona: kako vam se svida taj mladenac i tajanstveni egipatski kralj? Već na 2. str. vidite čovjeka iz pradavnoga vremena u teškoj borbi s golemim spiljskim medvjedom. I onda slika dolazi za slikom, a što je najvažnije, pod svakom gotovo slikom ima i kratak njezin opis, tako da svatko može dobro usjeći svaki prizor u pamet. Uz to su pojedina štiva pisana tako lijepo i ugodno, da se čitaju s najvećom slašću. Naročitu vrijednost knjizi daje Čitanka, koja je dodana na kraju i u kojoj su skupljene najljepše priče i legende o starim bogovima i herojima, i zanimivi kraći izvaci iz starih rimskih i grčkih pisaca.

A sada još upozorujemo naše mlade prijatelje na nešto, što je vrlo važno. Kako znademo, novom je nastavnom osnovom nažalost izbačeno učenje povijesti staroga vijeka sasvim iz svih nižih razreda realnih gimnazija. Koliko je s time načinjeno nevolje za odgoj i obrazovanje naše omladine, postat će svakome jasno, ako pomisli na to, da je baš stari vijek onaj temelj, na kojemu počiva rad, napredak i kultura svih potonjih stoljeća i naraštaja do dana današnjega, i tko ne zna historiju starih Egipćana, Babilonaca, Židova, Grka i Rimljana, taj ne može dobro razumjeti povijesti potonjih stoljeća, a naravno ni povijesti svoga vlastitog naroda. S toga baš razloga mi živo preporučamo tu knjigu naročito đacima I. i II. razreda realnih gimnazija, koji nažalost ne će u školi učiti povijest staroga vijeka, da je nabave, pa da tako dobro pripravljeni uzmognu s razumijevanjem obrađivati u III. i IV. razredu propisanu povijesnu gradu srednjega i novoga vijeka.

Knjige »Matice Hrvatske«. — Ove je godine »Matica gowskoga o starohrvatskoj umjetnosti (o kojemu je u Hrvatska« izdala osim velikoga djela prof. Josipa Strzy- »Omladini« prošle škol. godine bilo govora) i šest knjiga redovnih izdanja. Upozoravajući omladinu na to dvostruko kolo Matičinih poučnih i beletrističnih knjiga, treba naročito neke od njih istaknuti. Jedna je od njih djelo Nestora hrvatske arheologije don Frane Bulića (uz suradnju dra. Ljube Karamana): Palača cara Diokle cijana u Splitu. — U tom je djelu starina Bulić opet kod svoga miljenika predmeta, pa je stručno i potanko prikazao povijest i sudbinu jedinstvene Dioklecijanove palače, njezinu konstrukciju, prostorije, trijemove, dvorišta, silne stupove, ukrase i kipove itd., a sve ilustrirano obilato slikama. Upravo je to jezgra dosadašnjega proučavanja palače i znanja o njoj. — I druga jedna knjiga ovoga kola bavi se predmetom iz povijesti: Toma Splićanin, državnik i pisac (1200.—1268.) od Kerubina Šegvića. Pisac je do tančina prikazao ovu istaknutu ličnost iz historije dalmatinske, njegovu okolinu, kulturne prilike oko njega, a s podosta ilustracija. I Bulić i Šegvić prikazaše svoja djela svojem rođenom gradu Splitu!

Iz lijepe knjige donosi nam ove godine od hrvatskih književnika dvojicu: Vladimira Nazora s »Pričama s ostrva, iz grada i sa planine«, Frana Mažuranića s crticama »Od jutra do mraka«, a od stranih, slavenskih književnika, Bugarina Elin-Pelina (Dimitra Ivanova): »Izabrane novele« (u prijevodu dra. I. Esiha). Ova je posljednja knjiga izbor radova jednoga od prvaka bugarske realističke pripovijesti; tu je okupljeno neko 14 plastičnih, svježe pisanih novela Elin-Pelina i tim je našim čitačima odlično prikazan. — Prokušano pero V. Nazora, i u prozi jako i svestrano, osjeća čitalac na svakoj gotovo stranici novela gornje knjige, gdje ga umije na mjestima upravo sapeti svojim pričanjem, u kojem se odražava njegovo vlastito bujno unutrašnje proživljavanje. — A Fran Mažuranić, za koga se držalo, da se nigda više i ne će perom javiti iza svoga dragocjenoga »Lišća« i »Novog lišća«, i nije se znalo pravo ni gdje je, eto se vraća domovini i daje cio niz sitnih crtica, markantnih kao i onih u »Lišću«, jezgrovitih — sve samih doživljaja »od jutra do mraka« kroz duge godine, što su mu do sada sjele na leđa i posijedile vlasi... A u svakoj neka jezgra, pointa, sakrita ili jasna opomena, savjet, životno iskustvo. — Napokon je uz ove knjige Matica Hrvatska dala i knjigu pod imenom »Hrvatsko Kolo«. — obnovivši tim svoju nekadašnju ediciju pod istim imenom, gdje se imadu da okupe manji i veći, beletristički i poučni radovi naših književnika. Ovaj je svezak »Kola« naročito obilan i omašan. Čitač može tu da nađe savjesno i od prvih stručnjaka pisane članke o Zagrebu u 19. vijeku (Đ. Szabo), o rasnom sastavu stanovnika Evrope (dr. B. Zarnik), o antiknim i modernim olimpijskim igrama (dr. F. Bučar), o Krištofu Kolumbu u legendi i zbilji (F. Lukas), o crvenoj Hrvatskoj i Crvenoj Rusiji (v. Klaić), zatim pjesme Nikole Polića, Nikole Pavića, Zlatka Gorjana, pa novele Šandora Ksavera Gjalskoga, Nehajeva, Branka Mašića (odlomak iz romana), Augusta Cesarca, Ise Velikanovića i drugih književnika (u svemu 30 autora). Zaista obilna knjiga, vrijedna da je uzme u ruke svaki naš inteligent — pa je stoga kao i čitavo ovo kolo toplo preporučujemo svim čitačima »Omladine«.

Dr. Krunoslav Babić: Život jadranskoga mora. Sa 84 slike u tekstu. — Zagreb 1928. — »Kad nađete u prirodi

životinjicu, neka vam ne bude najvažnije pitanje, kako se ona u nauci zove i ništa drugo, jer kod živih bića ima i drugih pitanja, koja su važna.« Tako nas uvodi u ovu svoju knjigu pisac, koji je čitačima »Omladine« poznat i iz brojnih zanimljivih i svakome pristupnih članaka, što ih je kao suradnik našega lista pisao. Jednakim zanimljivim načinom prikazivanja prirode, s brojnim ilustracijama, a uza to i za stručnjaka prirodoslovca kao i za svakog inteligentnog čovjeka prikladnim načinom prikazuje u nizu zaokruženih članaka životinjski svijet Jadrana. Nekoji članci sadrže i općena razmatranja o životu u moru (Život je borba, Problemi u životu živih bića), drugi govore o fauni Jadrana (Životinjstvo obalnog mora, Stanovnici dubljih slojeva mora, U najvećim dubinama Jadrana itd.). U deset poglavlja ove knjige zbito je mnoštvo zanimljivosti o morskim životinjama, a dodan je i rječnik stručnih naziva za lakše razumijevanje, pa se knjiga sama preporučuje.

ZABAVA I ŠALA

ODGONETKE BROJA 8. GOD. 1927—28.

I. **Šarada:** Sok—rat—Sokrat.

II. **Ispunjaljka:** Ilija—pisar—slika—Irtiš—Iliri.

III. **Skrivačice:** 1. Mostar. — 2. Đakovo. — 3. Vinkovci. — 4. Maribor.

IV. **Ispunjaljka:** Štuka—travaRaška—oltar—suknja—Murat—Arapi—Juraj (ili Josip)—Erdut—radio = Juraj Štrosmajer.

V. **Logogrif:** aula—bula—Jula—kula—mula—nula—Sula.

VI. **Magični kut:**

M
P a
S a g
S a v a
S i b i r
M a r i j a
M a g a r a c

VII. **Rebusi:** 1. Burna noć. — 2. Nadbiskup. — 3. Namet. — 4. Dinar.

VIII. **Geografska brojčanica:** Arkansas — Sikjang — Tokantins — Rajna — Oranje — Narbada — Oasa — Menderes — Iller — Jisera — Ajsel = Astronomija.

IX. **Brojčanica:**

15 — 20 — 30 — 35
30 — 35 — 15 — 20
35 — 30 — 20 — 15
20 — 15 — 35 — 30

ODGONETAČI ZAGONETKI IZ BR. 8. GOD. 1927—28.:

Miroslav Gregorović, Petrinja (Sve). — Lucija Storelli, Dubrovnik (Sve osim VI.). — Zlatko Gašparović, Zemun (Sve — s nekoliko sitnijih griješaka). — Milan Ladević, Sisak (Sve).

ZAGONETKE.

I. ŠARADA.
(Vladimir Jurčić, Zagreb)

a
Osnivač sam silne moći
Sred meteža poput noći!
b
Mene svatko rado čeka,
Tko za gozbu ima teka.
c
Spojiš li sad ovo dvoje
Među biljke tad me broje.

II. REBUS.

$$\frac{On}{v+k}\ \left.\begin{matrix}ž\\v\\k\end{matrix}\right\} i\ zg + ne\ \frac{?'}{2}\ eno!$$

III. MAGIČNE STEPENICE.
(Milan Ladević, Sisak)

II III
●● Uzvik
●●● Rod
●●●● Komad pokućtva
●●●●● Biljna hrana
●●●●●● Nizina u Ugarskoj
●●●●●●● Gospodari vrta
●●●●●●●● Mirisava biljka
●●●●●●●●● Država u Evropi
I IV

Od I—II i III—IV. daje ono, čemu pripadaju i čitači »Omladine«.

IV. ZAGONETNA ADRESA.
(Frano Carević, Split)

Lj. Gazetaviću
Jajce

Što je ovaj Bošnjak?

V. ČUDNOVAT NASLOV.
(Miroslav Szenczi)

Ø, DAVAJ SLONU VODE!

Oduzmi od ovoga natpisa jedno slovo — ali tako da ostane UDAVA!

PORUKE UREDNIŠTVA

V. P—y, Š. Primili smo Vaše četiri pjesme. Strpite se neko vrijeme, dok koja dođe na red.

S. B—ć, B. Obje Vaše pjesme, pa »Udes bića« i »Bilješke« ne mogu se ni uzeti u obzir, ni zbog sadržine ni zbog nepodnosivih jezičnih pogrješaka (»u danama bolnih«?! — tkoji, tkoja?! — i t. d.).

R. Š—l, Z. Slaba poezija. Ono nešto šaljive žice možda bi se moglo s vremenom dotjerati. Ali našoj »Omladini« ipak ne bi bili nikako na čast stihovi kao u Vašoj »Spomen drugu«:

Dokle traju mitrovačkog
Piva pune flaše
Dotle traje druže mili
Prijateljstvo naše!

Zar ne?

Ikar, Split. Primili smo pjesme. Možda će »Staro groblje« kasnije ući. Ne donose što novo ni na svoj način pjesnički izrečeno.

N. K—ć, O. Novela nije nažalost za »Omladinu«.

Dosadašnje edicije

Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora

A. Odobrene školske knjige.

1. Divković: Hrvatska čitanka za 1. razr. sred. škola XIII. izdanje. Zagreb 1925. Cijena Din 20.—.
2. Divković—Pasarić: Hrv. čitanka za III. razred srednjih škola. X. izdanje. Zagreb 1925. — Cijena Din 36.—.
3. Divković—Pasarić: Hrv. čitanka za IV. razred srednjih škola. VIII. izdanje. Zagreb 1924. — Cijena Din 36.—.
4. Petračić—Zagoda: Hrv. čitanka za V. i VI. razred srednjih škola. Dio I. Poetika, Stilistika i Proza. VIII. izdanje. Cijena Din 60.—.
5. Platonova Obrana Sokratova i Kriton s uvodom u grčku filozofiju i komentarom od M. Kuzmića. U Zagrebu 1922. — Cijena Din 30.—.
6. Školski atlas za niže razrede srednjih škola. Cijena Din 30.—.
7. U prodaji: Balenović: Opća geografija. — Cijena Din 35.—.
8. U prodaji: R. Strohal: Čitanka iz književnih djela starih bugarskih, hrvatskih, srpskih i slovenačkih u I. periodu. Zagreb 1921. Cijena Din 10.—.
9. Boranić: Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika. III. izdanje. Cijena Din 40.—.
10. Dr. Ante Starčević: Selski prorok. Cijena Din 15.—.
11. Petz: Hrvatska čitanka za II. razred.
12. Hoić-Modestin: Opći zemljopis. Cijena Din 50.—.

B. Pomoćne školske knjige.

1. Ogrizović: »Hrvatski pripovjedači«. III. popravljeno i prošireno izdanje. Priredio dr. Ivan Esih. U Zagrebu 1926. Cijena Din 40.—.
2. Narodne pjesme junačke. Priredio dr. Milan Strašek. Zagreb 1925. Cijena Din 25.—.
3. Izabrane narodne pjesme II. dio. Ženske narodne pjesme. Priredio dr. N. Andrić. U Zagrebu 1912. Cijena Din 20.—.
4. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih škola I. dio. Srednji i novi vijek do godine 1648. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1922. Cijena Din 40.—.
5. Geografijska čitanka. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. M. Šenoa. U Zagrebu 1922. Cijena Din 30.—.
6. O. Andrije Kačića-Miošića Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Izdanje priredio i predgovor o životu i radu Kačićevu napisao dr. Ferdo Nikolić. U Zagrebu 1923. Cijena Din 15.—.

U nakladi: Djela Petra Preradovića. I. potpuno i kritično izdanje. Knjiga I. i II. Priredio dr. B. Vodnik. Zagreb 1918. Cijena Din 80.—.

C. Nastavni Vjesnik.

»Nastavni Vjesnik«, list za srednjoškolsku nastavu. Izdaje »Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora« u Zagrebu. Može se još dobiti: Knjiga 14.—21. zatim 23., 25. i 30.—34. Cijena pojedinoj knjizi Din 75.—, pojedinom svesku Din 10.—. Jubilarni svezak (knjiga 30. sv. 9. i 10.) stoji Din 40.—. Članovi društva dobivaju »Nastavni Vjesnik« badava, a članarina iznosi Din 50.— na godinu.

D. Omladina.

»Omladina«, list za zabavu i pouku srednjoškolske mladeži. Mogu se dobiti godišta 4.—9. po Din 40.—. Pojedini broj Din 5.—. Ovogodišnja »Omladina« (god. XI. stoji na godinu Din 40.—. Pojedini broj Dinara 5.—.

E. Izdanja Omladine.

1. Vujec Grga: Petrica Kerempuh, ilustr. U Zagrebu 1921. Cijena Din 10.—.
2. Josip Milaković: Ljan Gabor. Cijena Din. 15.—.
3. Dubrovački dvor, ilustr. Priredio dr. B. Cvjetković. U Zagrebu 1922. Cijena Din 15.—.

Od svih cijena imadu knjižare 25% popusta.

Narudžbe se šalju samo na Društvo Hrv. srednjoškolskih profesora Zagreb 6, poštanski pretinac 47.